



Myrsky Energia Oy
Salomonkatu 17 A 15
00100 Helsinki

Niinimäen tuulivoimahanke, Hattula, Hämeenlinna

Yhteysviranomaisen lausunto ympäristövaikutusten arviointiohjelmasta

1. HANKETIEDOT

Hankkeen nimi ja sijainti

Niinimäen tuulivoimahanke, Hattula, Hämeenlinna

Hankkeesta vastaava

Hankkeesta vastaavana YVA-menettelyssä toimii Myrsky Energia Oy.

Konsulttina ympäristövaikutusten arviointiohjelman laatimisessa on toiminut Ecobio Oy.

Yhteysviranomainen

Hankkeen yhteysviranomaisena on toiminut Hämeen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus.

Hankkeen kuvaus

Myrsky Energia Oy suunnittelee tuulivoimahanketta Hattulan Niinimäelle. Hankealue sijaitsee Hattulan kunnan lounaisosassa, Hattulan ja Hämeenlinnan kunnanrajan läheisyydessä noin 12 kilometrin päässä Parolasta. Hankealueelle suunnitellaan enintään 12 tuulivoimalan rakentamista, jossa voimaloiden yksikköteho tulisi olemaan 6–10 MW. Suunniteltujen voimaloiden napakorkeus on maksimissaan 200 metriä, roottorin halkaisija noin 200 metriä ja voimaloiden pyyhkäisykorkeus enintään 300 metriä. Hankealueelle rakennetaan myös sähköasema. Tuulivoima-alueen hankealue kattaa noin 1032 hehtaarin laajuisen alan.

Tuulivoima-alueen sähköliityntä on tarkoitus toteuttaa 110 kV:n ilmajohtona tai maakaapelina. Sähkönsiirtoreittien vaihtoehdot kulkevat Hattulan kunnan lisäksi Hämeenlinnan kaupungin alueella. Kaikki liittyvät

sähkönsiirtoreittien vaihtoehdot liittyvät paikallisverkkoyhtiö Elenian verkkoon eri sijainneilla Hämeenlinnan rengasverkkoa.

Hankkeen vaihtoehdot

Ympäristövaikutusten arviointimenettelyssä tarkastellaan seuraavia hankkeen vaihtoehtoja (VE):

- VE0: Hanketta ei toteuteta.
- VE1: Toteutetaan enintään 12 tuulivoimalan hanke.
- VE2: Toteutetaan enintään 9 tuulivoimalan hanke.

Tuulivoimahankkeen sähkönsiirron osalta tarkastellaan seuraavia reittivaihtoehtoja (SVE):

- SVE1: 110 kV:n ilmajohtoyhteys Moreenin sähköasemalle, pituus 15,4 km.
- SVE2: 110 kV:n maakaapeliyhteys Hämeenlinnan rengasverkon luoteiskulmaan yhdystien 2855 eteläpuolelle, pituus 13,1 km.
- SVE3: 110 kV:n ilmajohtoyhteys Hämeenlinnan rengasverkon pohjoisosaan Hirvilammentien varteen, pituus 12,8 km.
- SVE4: 10 kV:n ilmajohtoyhteys Hämeenlinnan rengasverkon pohjoisosaan Hirvilammentien varteen, pituus 13,1 km.

2. YMPÄRISTÖVAIKUTUSTEN ARVIOINTIMENETTELYN VIREILLETULO

Myrsky Energia Oy on 18.3.2024 saattanut vireille ympäristövaikutusten arviointimenettelyn (jäljempänä arviointimenettely) toimittamalla Hämeen elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskukseen (jäljempänä ELY-keskus) Niinimäen tuulivoimahanke hanketta koskevan ympäristövaikutusten arviointiohjelman (jäljempänä arviointiohjelma).

Hankkeen arviointimenettelyn tarve määräytyy ympäristövaikutusten arviointimenettelystä annetun lain (jäljempänä YVA-laki) liitteen 1 kohdan 7 e perusteella: tuulivoimahankkeet, kun yksittäisten laitosten lukumäärä on vähintään 10 kappaletta tai kokonaisteho vähintään 45 megawattia.

YVA-menettelyn tavoitteena on edistää hankkeen kannalta merkittävien ympäristövaikutusten tunnistamista, arviointia ja huomioonottamista suunnittelussa ja päätöksenteossa sekä samalla lisätä kansalaisten tiedonsaantia ja osallistumismahdollisuuksia. YVA-menettelyssä ei tehdä hanketta koskevia päätöksiä, vaan tavoitteena on tuottaa monipuolista tietoa päätöksenteon perustaksi.

Nyt tarkasteltava arviointiohjelma on hankkeesta vastaavan suunnitelma siitä, mitä ja miten hankkeen vaikutuksia ja vaihtoehtoja tullaan tarkastelemaan ympäristövaikutusten arviointimenettelyn aikana. Asetus ympäristövaikutusten arviointimenettelystä (277/2017) määrittää arviointiohjelman sisällön.

Hankkeesta vastaava laatii ympäristövaikutusten arviointiselostuksen YVA-ohjelman ja yhteysviranomaisen siitä antaman lausunnon mukaisesti. Yhteysviranomainen antaa arviointiselostuksesta ja sen riittävydestä perustellun päätelmän.

3. ENNAKKONEUVOTTELU

Yhteysviranomainen järjesti ennakoneuvottelun 9.6.2023, edistämään muun muassa hankkeen vaatimien arviointi-, suunnittelu- ja lupamenettelyjen kokonaisuuden hallintaa, sekä hankkeesta vastaavan ja viranomaisten välistä tiedonvaihtoa. Ennakoneuvotteluun osallistuivat hankkeesta vastaavan, konsultin ja Hämeen ELY-keskuksen edustajien lisäksi Hattulan kunnan, Hämeenlinnan kaupungin, Hämeen liiton ja Kanta-Hämeen pelastuslaitoksen edustajia.

4. ARVIOINTIOHJELMASTA TIEDOTTAMINEN JA KUULEMINEN

Yhteysviranomainen tiedotti arviointiohjelmasta ja sen nähtävillä olostä sekä mielipiteiden ja lausuntojen esittämisen mahdollisuudesta julkisella kuulutuksella 28.3.–30.4.2024. Kuulutus ja arviointiohjelma julkaistiin ELY-keskuksen verkkosivuilla www.ely-keskus.fi/-/kuulutukset-ja-ilmoitukset-hame ja ympäristöhallinnon verkkosivuilla www.ymparisto.fi/niinimaen-tuulivoima-YVA. Ilmoitus kuulutuksesta on lähetetty Hattulan kunnalle ja Hämeenlinnan kaupungille sekä seuraaville hankkeen vaikutusalueen kunnille ja kaupungeille: Akaa, Forssa, Janakkala, Loppi, Tammela, Urjala ja Valkeakoski julkaistavaksi niiden verkkosivuilla. Lisäksi arviointiohjelmasta ja sen nähtävillä olostä sekä mahdollisuudesta mielipiteiden ja lausuntojen esittämiseen on tiedotettu Hämeen Sanomat -lehdessä 28.3.2024 ja Hämeenlinnan kaupunkiuutiset -lehdessä 10.4.2024 julkaistuilla lehti-ilmoituksilla.

Arviointiohjelmaan on voinut tutustua kuulemisaikana paperimuodossa Hattulan kunnanvirastossa, Hattulan kirjastossa, Hämeenlinnan kaupungintalon palvelupiste Kastellissa ja Rengon kirjastossa toimipaikkojen aukioloaikojen puitteissa.

Arviointiohjelmasta järjestettiin yleisötilaisuus 11.4.2024 klo 17.30–19.30 Hattulan kirjastossa. Tilaisuuteen oli mahdollista osallistua myös etäyhteydellä. Yhteysviranomaisen ja hankkeesta vastaavan edustajien

lisäksi yleisötilaisuuteen osallistui paikan päällä tai etäyhteydellä noin 300 henkilöä. Yleisötilaisuudessa esiin nousseita asioita olivat mm. tuulivoimaloiden meluvaikutukset ja niiden aiheuttamat infraäänet sekä alueen hiljainen luonne, kiinteistöjen arvon lasku, tuulivoimaloiden aiheuttamat häiriöt radio- ja tv-lähetyksiin, hankealueen luonnonarvot ja hankkeen luontovaikutukset, hankkeen ja onnettomuustilanteiden pohjavesivaikutukset, hankkeen vaatimien teiden rakentaminen, hankealueen maisema- ja kulttuurihistorialliset arvot ja hankkeen vaikutukset niihin ja voimajohtojen toteutuspa.

5. ARVIOINTIOHJELMASTA ANNETUT LAUSUNNOT JA MIELIPITEET

Yhteysviranomainen pyysi lausunnot arviointiohjelmasta hankkeen vaikutusalueen kunnilta ja muilta viranomaisilta, joita asia todennäköisesti koskee. Arviointiohjelmasta toimitettiin yhteysviranomaiselle 24 lausuntoa ja 144 mielipidettä, joista osa tuli yhdistyksiltä ja edunvalvontaorganisaatioilta ja joista monet olivat useamman henkilön allekirjoittamia. Kaikki lausunnot ja mielipiteet toimitettiin tiedoksi hankkeesta vastaavalle.

Seuraavassa on esitetty yhteysviranomaisen näkemys kuulemispalautteen keskeisestä sisällöstä. Lausunnot löytyvät kokonaisuudessaan osoitteesta www.ymparisto.fi/niinimaen-tuulivoima-YVA.

Yhteenveto lausunnoista

Hattulan kunnanhallitus toteaa, että YVA-arviointiohjelma kuvaa selvityksen lähtökohtatilanteen sekä osoittaa jatkoselvityksen perusteet. Ympäristövaikutuksia esiintyy laajasti myös varsinaisen hankealueen ulkopuolelle ja rakennettavat siirtolinjat vaikuttavat merkittävästi ympäristöön. Kuntaan tulleet tuuliyleisosakaavaa koskevat lausunnot lähetetään tiedoksi myös yhteysviranomaiselle.

Hattulan kunnan elinvoimatoimiala korostaa, että hankealue on järvien rantavyöhykkeiden osalta tiheään rakennettu ja vaikutukset todennäköisesti heijastuvat rantojen loma-asutukseen. Perinteisten ympäristövaikutusten lisäksi hankkeessa tulee arvioida myös tuulivoimarakentamisen vaikutukset alueen elinvoimaisuuden kehitykseen. Kohdealueen elinvoimaisuus ja tulevaisuuden kehitysnäkymät ja -odotukset nojautuvat pitkälti alueen ominaisuuksiin vapaa-ajan asutuksen vahvana ja pysyvänä sijoittumis- ja toiminta-alueena. Näiden ominaisuuksien ja vahvuuksien säilyminen ja edelleen kehittyminen tulee sisällyttää vaikutusten arviointiin. Samoin elinvoimaisuutta mahdollisesti heikentävien tekijöiden lieventäminen ja niihin varautuminen on sisällytettävä arviointiin.

Kunta on käynnistänyt kohdealuetta koskevan tuulivoimayleiskaavan laatimisen. Kokonaiskuva tuulivoimahankkeesta ja sen vaikutuksista täydentyy yhdessä tuulivoimayleiskaavan kanssa.

Hämeenlinnan kaupungin viranomaispalvelut lausuu

ympäristönsuojeluviranomaisen ja terveydensuojeluviranomaisen puolesta. Ympäristönsuojeluviranomainen toteaa, että sijainnin vuoksi luontoon kohdistuvat vaikutukset tulee arvioida erityisen tarkasti. Myös sähkönsiirtoreittien luontoon kohdistuvat vaikutukset tulee arvioida. Arvioinnissa tulee ottaa huomioon yhteisvaikutukset noin 4 kilometrin päähän suunnitteilla olevien Rengon Isosaaren tuulivoimaloiden kanssa.

Kaupungin ympäristöterveydenhuolto korostaa, että hankkeen melun ja välkkeen vaikutusalueella sijaitsee merkittävä määrä asuin- ja lomakiinteistöjä. Täten asuin- ja lomakiinteistöihin kohdistuvien haittojen vaikutusten arviointiin tulee kiinnittää erityistä huomiota ja tarkkuutta. Sekä ulkomelutason että sisämelutason ohjearvot tulee täyttyä. Erityisesti tuulivoimaloiden ja melulle alttiiden kohteiden välistä etäisyyttä mitoittaessa tulee ottaa huomioon sisämelun toimenpiderajojen täyttyminen päivä- ja yöaikaan. Arviointiselostuksessa on syytä esittää myös muiden mahdollisten helposti häiriintyvien kohteiden kuin asuin- ja lomarakennusten lähimmät etäisyydet.

Talousvesikaivojen sijainnit on syytä selvittää alueilla, joilla tehdään maatai kallioperän muokkausta. Arvioinnissa tulee ottaa huomioon vaikutukset pohjaveteen, vedenottamoihin ja talousvesikaivoihin. Myös sähkö- ja magneettikenttien vaikutukset sähkönsiirtoreittien vaikutusalueella on otettava arviointiin mukaan.

Hämeenlinnan kaupunkirakenneyksikkö muistuttaa, että hankkeella on vaikutuksia Hämeenlinnan puolelle voimaloiden ja tarpeellisten voimajohtolinjojen osalta. Vaikutusten arvioinnissa on syytä tarkastella myös voimajohtolinjojen maisemallisia ja maankäytöllisiä vaikutuksia. YVA-aineistoon on liitettävä karttatarkastelu, jossa on kuvattu olemassa olevat voimalinjat ja uusien linjojen sijoitus tilatarpeineen tarkempien vaikutusten arvioimiseksi erityisesti rakennetussa ympäristössä tai yleiskaavassa rakennettavaksi alueeksi varatuilla alueilla. Kaikkien vaihtoehtoisten sähkölinjareittien osalta tulee selvittää maakaapeloinnin mahdollisuus ja pyrkiä toteuttamaan linja mahdollisimman laajasti maakaapeleina. Arvioinnissa tulee ottaa huomioon myös läheinen, Rengon puolella, noin neljän kilometrin etäisyydellä selvityksessä oleva Rengon Isosaaren tuulivoimalahanke sekä näiden mahdolliset yhteisvaikutukset. Hanke ei saa vaarantaa oikeusvaikutteisten yleiskaavojen toteutumista.

Kanta-Hämeen alueellinen vastuumuseo katsoo, että hankkeen arkeologista inventointia tulee täydentää sähkönsiirtolinjausten osalta. Inventoinnissa tulee tarkastaa entuudestaan tunnettujen arkeologisten

kohteiden ja ilmoituslöytöjen ohella inventoinnin tausta-analyyseissä potentiaalisiksi todetut maastonkohdat. Arkeologisessa inventoinnissa tulee noudattaa Suomen arkeologisten kenttätöiden laatuohjeita.

Hankkeeseen liittyvien toimenpiteiden toteutuksessa on otettava huomioon alueen arkeologinen kulttuuriperintö. Alueelta tunnetaan inventoinnin jälkeen yhdeksän hankkeessa huomioitavaa muuta kulttuuriperintökohdetta (viisi torpanpaikkaa ja neljä rajamerkkiä). Kesän 2023 tuulivoimapuistoalueen inventoinnin tulokset on päivitetty muinaisjäännösrekisteriin.

Tehtävän kulttuuriympäristön- ja maisemaselvityksen osalta on kiinnitettävä erityistä huomiota toteutettavien havainnekuvien laatuun ja sijoitteluun. Arviointi on hyvä ulottaa myös kattamaan paikallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt ja maisemat. Lisäksi vastuumuseo toteaa, että maakaapelointi soveltuu rakennettuun kulttuuriympäristöön ja kulttuurimaisemaan ilmajohtoa luontevammin.

Pirkanmaan maakuntamuseo lausuu, että myös Pirkanmaan puolella olevat kulttuuriympäristön alueet tulee ottaa huomioon arvioinnissa. Tarkastelu tulee ulottaa kaukoalueen (n. 30 km) laajuudella kaikkiin ilmansuuntiin. Alueista on saatavilla tietoa tehdyistä inventointiraporteista. Maisemaan kohdistuvien vaikutusten arviointityökalut ovat lähtökohtaisesti asianmukaisia, mutta kuvasovitteiden tarvetta on vielä syytä arvioida yleispiirteisen tarkastelun tuottamien tulosten pohjalta. Maisema- ja kulttuuriympäristöselvityksen yhteydessä on syytä arvioida, tulevatko mahdolliset tuulivoimalat näkymään Tarttilan eteläpuolelle, Munteen tai Saarioispuolen alueille taikka Kurvolan-Lontilanjoen tai Sontulan-Järviön-Sotkian-Kurisjärven maakunnallisille arvoalueille.

Arkeologisen kulttuuriperinnön osalta maakuntamuseo toteaa, että näkyvyysalueella noin 25 km päässä sijaitsee valtakunnallisesti merkittävä Rapolan kiinteä muinaisjäännös. Hankkeen mahdollisia vaikutuksia Rapolan harjulta avautuviin maisemiin tulee arvioida.

Mikäli Niinimäen tuulivoimalat näkyisivät Tarttilan eteläpuolisille arvoalueille tai Rapolan harjulta Rautunselän suuntaan avautuvassa valtakunnallisesti arvokkaassa maisemassa, hankkeen vaikutuksia näille alueille on syytä tarkastella kuvasovittein. Samoin kuvasovitteita on syytä laatia, mikäli tuulivoimaloilla arvioidaan voivan olla näkymävaikutuksia maakunnallisesti arvokkaille kulttuuriympäristöalueille. Havainnekuvia tulee laatia riittävän monesta tarkastelupisteestä ja eri suunnista. Kuvasovitteita on syytä laatia muun muassa maisema-alueiden ydinkohteiden tuntumasta otettuihin valokuviin. Kuvasovitteissa tulee kiinnittää huomiota niiden realistisuuteen tuulivoimaloiden skaalauksessa. Karttakuvien skaalaukseen ja tarkkuustasoon sekä kuvamateriaalin kokoon ja

resoluutioon on kiinnitettävä huomiota, jotta ne antavat riittävän selkeän informaation vaikutustenarvioinnin tueksi.

Hämeen Liitto pitää tuulivoimahankeen YVA-arviointiohjelmaa varsin kattavana, eikä siitä ole erityistä huomautettavaa.

Pirkanmaan liitto ilmoittaa huomioon otettavaksi, että Pirkanmaan maakuntakaavassa 2040 olevaa Akaan Karhunrahkan tuulivoima-alueetta ei tulla osoittamaan valmisteilla olevassa elonkirjon ja energian vaihemaakuntakaavassa. Tavoitteena on, että vaihemaakuntakaava hyväksyttäisiin Pirkanmaan maakuntavaltuustossa loppuvuodesta 2024.

Etelä-Suomen aluehallintoviraston ympäristöterveydenhuoltoyksikkö toteaa, että melun ja välkkeen vaikutusalueella sijaitsee merkittävä määrä asuin- ja lomakiinteistöjä, minkä vuoksi niihin kohdistuvien haittojen vaikutusten arviointiin tulee kiinnittää erityistä huomiota. Myös sisämelua koskevat toimenpiderajat tulee täyttyä etäisyyksiä mitoitettaessa. Lähimmät etäisyydet myös muihin helposti häiriintyviin kohteisiin kuin asuin- ja lomarakennuksiin on tarpeen selvittää. Sähkö- ja magneettikenttien vaikutukset sähkönsiirtoreittien vaikutusalueella on esitettävä selkeästi. Asukaskyselyn toteutustavan, ajankohdan ja keston tulee olla sellaisia, että vastausprosentti saadaan mahdollisimman korkeaksi.

Talousvesikaivojen sijainnin selvittäminen on tarpeellista alueilta, joissa tehdään hankkeeseen liittyvää maaperän tai kallioperän muokkausta tehdään. Arvioinnissa tulee arvioida hankkeen vaikutuksia vedenottamoihin sekä vaikutusalueella mahdollisesti sijaitseviin talousvesikaivoihin. Arviointia on tarpeellista tehdä sekä veden laadun että määrän suhteen.

Arviointiohjelman mukaan hankealueelta 40 kilometrin säteellä on tiedossa useita suunnitteilla olevia tuulivoima- ja muita hankkeita. On tarpeellista aktiivisesti selvittää muiden suunnitteilla olevien tuulivoimahankkeiden suunnitteluvaihetta ja arvioida yhteisvaikutuksia niiden kanssa.

Pohjois-Savon ELY-keskus kalatalousviranomaisena lausuu, että alueella on runsaasti valumavesiin ja suoalueisiin liittyviä uomia. Renkajoessa ja Alajoessa lisääntyy erittäin uhanalaista taimenta. Molempia jokia on kunnostettu muun muassa valtion varoin. Arviointiselostuksessa tulee vaikutusten lieventämistoimenpiteenä kiinnittää huomiota rakentamisaikaisen vesiensuojelutoimenpiteiden toteutumiseen poikkeuksellisten sääolosuhteiden vaikutusten hallitsemiseksi. Hankealueen ja rakennettavan tiestön ojien ja reuna-alueiden valumavesien hallinnasta on huolehdittava siihen asti, kunnes ne ovat kasvipeitteisiä tai sorastettuja.

Uudenmaan ELY-keskuksen liikenne ja infrastruktuuri -vastuualue

katsoo, että arviointiohjelmassa on liikenteen nykytila esitetty hyvin, mutta arviointiselostuksessa on esitettävä hankkeen tuottaman liikenteen muutos tieverkolle. Erityisesti raskaan liikenteen muutokset ja kuljetusreitit rakentamisen aikana on kuvattava tarkemmin. Liikennemäärien muutokset on otettava huomioon arvioitaessa tieverkon kuntoa. Alemman tieverkon kantavuus ei saa heikentyä lisääntyvän raskaidenkuljetusten myötä. On myös arvioitava vaikutukset alueen asukkaiden liikkumiseen ja kulkuyhteyksiin. Lisäksi tulee tarkastella liittymien välityskykyä. Hankkeen suunnittelussa tulee huomioida alueen mahdolliset erikoiskuljetusreitit. Jatkosuunnittelussa on hyvä huomioida lisäksi lähialueiden maankäytön suunnitelmat, kaavoitustarpeet sekä mahdolliset liikennehankkeet.

Väylävirasto toteaa, että voimaloiden sijoittamisessa tulee ottaa huomioon viraston tuulivoimalaohje. Tuulivoimalakuljetukset vaativat aina erikoiskuljetusluvan. Mahdolliset maanteiden liittymäluvat myöntää Pirkanmaan ELY-keskus ja tasoristeysluvat Väylävirasto.

Puolustusvoimat katsoo, että menettelyssä tulee erikseen käsitellä sähkönsiirron vaikutuksia Puolustusvoimien toimintaan. Kanta-Hämeen maakuntakaavassa osoitetuille Puolustusvoimien alueille sijoittuu sähkönsiirtoreittivaihtoehdot 3 ja 4. Voimalinjan tai johtoauean sijoittaminen Puolustusvoimien alueille rajoittaisi Puolustusvoimien toiminta- ja kehittämismahdollisuuksia. Hankkeen sähkönsiirto tulisi suunnitella siten, ettei johtoauea tai voimalinja sijoittuisi Puolustusvoimien käytössä oleville alueille.

Luonnonvarakeskus keskittyy metsästyslain riistalajeihin.

Linnustokartoitusten osalta Luke huomauttaa, että kanalinnuilla on voimakkaat vuosien väliset vaihtelut kannansuuruudessa, joten laskentojen toteuttaminen vain yhtenä vuonna saattaa antaa väärän kuvan alueen merkityksestä lisääntymisympäristönä. Yhden vuoden aineisto on altis satunnaisvaihtelulle. Tällöin tulosten tulkinnassa ja johtopäätöksissä on syytä olla varovainen. Luontoselvityksissä ei tulisi jättää kartoittamatta tavanomaisia metsäkohteita, jotta kokonaiskuva alueen linnustosta, kuten metsäkanalinnuista, ei jäisi erityiskohteiden varaan. Hankealueelta saattaa jäädä tällöin laajoja alueita kartoittamatta. Soidinselvitysten tulokset ovat tärkeitä ja ne tulee ottaa huomioon voimaloiden sijoittelussa

Hanke sijoittuu Toijalan susilauman reviirin läheisyyteen (500 m), ja alueelta ja/tai sen läheisyydestä on havaintoja kaikista neljästä suurpedosta. Luke huomauttaa, että alueen merkitystä suurpetojen ja suden lisääntymis- ja levähdysalueina, ei voida hankkeessa tehtyjen selvitysten avulla poissulkea. Arvioinnissa on otettava huomioon, että samoille reviireille ja lajin esiintymisalueille, kuten suurpedot, suunnitellaan useita tuulivoimahankkeita. Tuulivoiman vaikutuksia metsästykseseen on syytä myös arvioida huolellisesti.

Metsähallitus lausuu, että hankkeen ympäristöön ei sijoitu uhanalaisten petolintujen reviirejä. Natura-arvioinnin tarpeellisuutta on YVA-ohjelmassa arvioitu Hanhisuon-Saunasuon-Alajoen Natura-alueen osalta asianmukaisesti. Arvioinnin johtopäätökset ovat oikeita. Osana linnustonvaikutusten arviointia on kuitenkin tarkasteltava vaikutukset kaakkuriin ja muihin alueella esiintyviin herkkiin lajeihin.

Eri sähkönsiirtovaihtoehtojen vaikutuksia tulee tarkastella YVA-selostuksessa eri vaihtoehtojen osalta erikseen. Sähkönsiirtovaihtoehto SVE1 kulkee suojeluun varatun, vanhojen metsien suojeluohjelmaan kuuluvan Pormestarin suon metsän kautta. Sähkönsiirtovaihtoehto SVE3 sijoittuu Ilveskallion harjoitusalueelle, johon rajautuu Mäntylän vanhojen metsien suojeluohjelma-alue. Alueilta on olemassa havaintoja useista suojelullisesti merkittävistä lajeista. Näiden kohteiden suojeluarvoista ja sähkönsiirron vaikutuksista niihin on tehtävä kattava selvitys. Sähkönsiirtovaihtoehtojen SVE3 ja SVE4 reitille sijoittuu Puolustusvoimien käytössä olevia harjoitusalueita.

Suomen Metsäkeskus edellyttää, että metsätalouden kokonaisvaikutuksia tulee arvioida esitettyä tarkemmin. Maankäyttömuodon muutosten vaikutukset ovat pääosin pysyviä ja muutosten vaikutuksia tulee arvioida määrällisinä hiilinielu- ja varastojen vaikutuksina. Myös sähkönsiirtoverkot tulee arvioinnissa ottaa huomioon.

Fingrid Oyj toteaa, että kantaverkkoliityntöjen tulee täyttää tekniset vaatimukset, jotka on esitetty Fingridin yleisissä liittymisehdoissa. Yleisten liittymisehtojen lisäksi voimalaitosten tulee täyttää Fingridin järjestelmätekniset vaatimukset. Hankevastaava huolehtii omaan sähköverkkoon suoraan tai välillisesti liittyvien osapuolien kanssa siitä, että myös niiden sähköverkot ja niihin liittyvät laitteistot täyttävät kantaverkkoa koskevat liittymisehdot ja järjestelmätekniset vaatimukset. Kustakin liittymästä sovitaan erillisellä liittymissopimuksella tapauskohtaisesti.

Liikenne- ja viestintävirasto Traficom toteaa, että arviointiohjelmassa on virheellisesti kirjattu lentoesteluvan tarpeesta. Käytännössä kaupalliset tuulivoimahankkeet ovat aina niin korkeita, että lentoesteluvat edellytetään.

Hankkeen suunnittelussa tulee ottaa huomioon tuulivoimaloiden vaikutus radiojärjestelmiin. On tärkeä varmistaa, että TV- ja matkaviestinpalvelut sekä tutkat ja radiolinkit toimivat myös jatkossa riittävän häiriöttömästi. Siksi tuulivoimaloiden sijainti tulisi pyrkiä valitsemaan niin, ettei häiriöitä radiojärjestelmille aiheudu tai että ne ovat poistettavissa.

Digita Oy lausuu, että yhtiön antenni-tv vastaanottoneuvonnassa Digita Infossa on ajantasainen ja kattava tieto antenni-tv:n vastaanotto-olosuhteista ja että, vaikutusalueella ei ole todettu katvealuetta. Tuulipuistot voivat aiheuttaa merkittävää häiriötä antenni- tv:n vastaanottoon ennen kaikkea radio- ja tv-lähetysasemaan nähden puiston

takana olevissa asuin- ja lomarakennuksissa. Kyseinen hanke voi muodostaa häiriötä yhteisvaikutuksena muiden tuulivoimahankkeiden kanssa. Hankkeen voimat on sijoitettava alueelle siten, että häiriötä kotitalouksien antenni-tv:n vastaanotolle ei aiheudu.

Antennitelevisiion vastaanotto-ongelmien syntymisen estämiseksi onkin tärkeää tutkia suunnitellun hankkeen vaikutus antenni-tv-lähetysten näkyvyyteen. Hankevastaavan on esitettävä kaavoituksen edetessä, viimeistään rakennuslupien myöntämisvaiheessa, konkreettinen suunnitelma tuulivoimalan valtakunnallisen radio- ja tv-verkon lähetyksille aiheuttamien häiriöiden estämiseksi. Lisäksi on täsmennettävä, että hankevastaava häiriön aiheuttajana on velvollinen huolehtimaan mahdollisten häiriöiden poistamisesta.

Cinia Oy lausuu, että yhtiöllä ei ole viestiverkkoja suunnittelualueella eikä hankkeen toteutuessa vaikutusalueelle voida rakentaa radiolinkkijärjestelmiä. Myös **Elisa Oyj** toteaa, että hankkeen vaikutusalueelle ei jatkossa voida rakentaa radiolinkkijärjestelmiä.

Suomen Erillisverkot Oy toteaa, että hankkeella ei ole vaikutusta yhtiön verkko-operaatiopalvelujen liiketoimintaan. **Telia Finland Oyj** lausuu, että jatkossa hankkeen vaikutusalueelle ei voida rakentaa radiolinkkijärjestelmiä. Sähkönsiirto johdoista hankevastaavan tulee tehdä erillinen vaarajänniteselvitys alueella olevien yhtiön kaapeleiden osalta.

Ilmatieteen laitos ilmoittaa, ettei sillä ei ole lausuttavaa arviointiohjelmasta, koska alue on yli 20 km päässä lähimmästä laitoksen säätutkasta. Myös **Akaan kaupungin elinvoimalautakunta** ilmoittaa, ettei sillä ole huomauttamista YVA-ohjelmasta.

Yhteenveto mielipiteistä

Yleistä hankkeesta

Hankkeen sijoituspaikkaa on pidetty kaikissa mielipiteissä huonona. Sijoituspaikkaa on luonnehdittu luonnonkauniiksi ja -mukaiseksi, erämaamaiseksi, yhtenäiseksi hiljaiseksi alueeksi ja alueella on katsottu olevan paljon luontoarvoja. Alueella on todettu sijaitsevan paljon kesämökkejä ja vakituksia asukkaita ja hankkeen on katsottu sijoittuvan liian lähelle näitä. Hankkeen on katsottu muuttavan alueen teollisuusalueeksi. Hankkeelle on toivottu etsittävän toinen sijoituspaikka.

On todettu, että tulisi odottaa vaihemaakuntakaavan valmistumista ennen hankkeen edistämistä. On katsottu, että maakuntakaavassa Niinimäen alue voidaan mahdollisesti osoittaa maakunnallisesti arvokkaaksi alueeksi, jolle tuulivoimarakentamista ei tulisi suunnitella.

Monessa mielipiteessä on viitattu Hämeen liiton vuonna 2022 laatimaan Kanta-Hämeen tuulivoimalaselvitykseen, jossa Niinimäen alueen on todettu saaneen heikot pisteet soveltuvuudestaan.

Muutamassa mielipiteessä on viitattu Kanta-Hämeen alueelle laadittuun edelliseen selvitykseen tuulivoimatuotantoon soveltuvista alueista vuodelta 2012 ja nostettu esiin selvityksen lopputulema Hattulan alueen sopimattomuudesta tuulivoimatuotannon jatkokehitykseen sekä listattu perusteita tähän ja todettu vastaavien perusteiden kaatavan myös Niinimäen hakkeen etenemisen mahdollisuudet.

Useassa mielipiteessä on todettu, että hanke sijoittuu liian lähelle asutusta. Mielipiteissä on esitetty 2–5 kilometrin suojaetäisyyksiä asutuksen ja tuulivoimala-alueiden välille haittojen minimoimiseksi ja viitattu toisten kuntien päätöksiin suojaetäisyyksistä.

On katsottu, että hankkeen lähialueen asukkaat ja kiinteistön omistajat kärsivät hankkeen haitoista hyötyjen kohdentuessa muualle. On todettu ihmisten joutuvan eriarvoiseen asemaan. Kunnan lähestymistapaa hankkeeseen on kuvattu taloudelliseksi.

On katsottu, että hanke ei ole Hattulan kunnan strategian mukainen ja että hankkeen merkitys Suomen vihreän siirtymän kannalta on vähäinen haittojen ollessa korvaamattomia.

Joissakin mielipiteissä on todettu, että tuulivoiman kannattavuus on heikentynyt.

Yleistä YVA-menettelystä ja tarkasteltavista hankevaihtoehtoista

Joissakin mielipiteissä on esitetty toive, että YVA-menettelyssä tarkasteltaisiin myös sellaista vaihtoehtoa, jossa alueelle ei rakennettaisi tuulivoimaloita vaan kehitettäisiin aluetta yhteistyössä eri toimijoiden kanssa esimerkiksi virkistys-, retkeily- ja matkailualueena.

Sähkön siirron toteuttamista maakaapeloinnilla on yleisesti pidetty parempana kuin ilmajohtoilta, koska maakaapelilla on katsottu olevan vähemmän vaikutuksia sähkönsiirtoreitin muuhun käyttöön, sen on katsottu vievän pienemmän maa-alan ja sitä on pidetty huoltovarmempana, luotettavampana ja ylläpitokustannuksiltaan edullisempänä sähkönsiirtotapana. Maakaapeloinnilla on myös todettu vältettävän sähkönsiirron aiheuttamat maisema- ja viihtyvyshaitat ja sitä on pidetty myös siirtolinjojen ympäristönäkökulmia huomioivana rakennustapana, koska sen metsäkatko- ja hiilinieluvaihtelut ovat pienemmät kuin ilmajohtojen. Ilmajohtojen suosimiseen on todettu vaikuttavan niiden vielä tämän hetken alhaisempi investointikustannus. On myös todettu, että kaikissa sähkönsiirtovaihtoehtoisissa tulisi olla vaihtoehtona toteutus maakaapelina.

On katsottu, että mielipiteen jättämisen määräajan tulisi olla pitempi aineiston laajuus huomioon ottaen ja että määräajan laskennan tulisi alkaa vasta infotilaisuudesta. On esitetty 60 päivän nähtävilläoloaikaa arviointiselostukselle. Samaan aikaan on ollut lausuttavana maakuntakaavan päivityksen OAS ja on katsottu, että viranomaisprosesseja tulisi yhteensovittaa, jotteivat ne osuisi samaan aikaan.

Yhdessä mielipiteessä on todettu, että hankkeesta on tiedotettu alueen asukkaille ja mökkiläisille huonosti.

On todettu, että YVA-menettelyssä ja osayleiskaavan laatimisessa on otettava erityisesti huomioon kestävä kehitys ja yleensäkin ympäristöperusoikeuden vaatimukset (PL 20 ja 22 §) sekä omaisuudensuoja (PL 15 §).

On todettu, että YVA-selostus on tärkeää valmistella objektiivisesti niiden lähtökohtien mukaisesti kuin asianomaisessa laissa säädetään ja että ELY-keskuksen on tässä tarkoituksessa ohjattava riittävästi selvitystyötä kuten sitä, että se perustuu viimeisimpään käytettävissä olevaan tekniikkaan ja muihin puolueettomiin selvitystapoihin.

Vaikutusten arvioinnista ja vaikutusalueiden rajauksista

Arvioinnissa käytettäviin menetelmiin liittyen on todettu, että osa vaikutusten arvioinnissa käytettävän IMPERIA-hankkeen menetelmistä, kriteereistä ja työkaluista saattaa olla jo vanhentuneita. Vaikutuskohteen herkkyyden arviointiin liittyen on pidetty tärkeänä, että yhteiskunnallisen merkittävyyden arvioinnissa yhteiskunnalla pitäisi pääsääntöisesti tarkoittaa vaikutusalueen ihmisiä ja alueellista yhteiskuntaa (kuntaa ja lähikuntaa) ja että, määrittely avataan YVA-selostuksessa.

On katsottu, että arvi-työkalun mukaisesti ohjelmaan tulee kerätä lainsäädännöllinen ohjaus ja kuvata säädösten toteutuminen tässä hankkeessa.

On todettu, että kaikissa laskelmissa ja tarkasteluissa on käytettävä suunnitellun maksimin kokoisia tuulivoimaloita ja että voimaloiden yhteisvaikutus eri voimaloiden välisillä etäisyyksillä on otettava huomioon kaikissa laskelmissa ja tarkasteluissa.

Arvioinnin aikajänteeseen liittyen on katsottu, että hankkeen vaikutuksia tulee arvioida pitkälle tulevaisuuteen, jopa satojen vuosien päähän ja että ennallistamisen mahdollisuudet, vaikutukset ja riskit tulee myös kuvata.

On todettu, että vaikutusarvioinnissa on otettava huomioon voimaloiden ja eri häiriöiden yhteisvaikutukset (melu, väke, valo, värinä, turvallisuus jne.) ja että on otettava huomioon vaikutusalueen erityinen herkkyys, hiljaisuus, luonnon erityisarvot sekä asutuksen runsaus (loma- ja vakituinen asutus).

31.5.2024

On todettu, että asutukseen kohdistuvien vaikutusten osalta vaikutukset on arvioitava myös kiinteistökohtaisesti.

On katsottu, että arvioitaessa vaikutuksia kaavoitukseen melumallinnuksen perusteella tulisi raja asettaa 30dB:iin, koska alue on luokiteltu hiljaiseksi alueeksi.

On todettu, että vaikutusalueen laajuuden osalta tulisi huomioida linnustovaikutuksissa lintujen muuttoreitti, jolla voi olla maakunnallisia tai jopa valtakunnallisia vaikutuksia ja että vaikutusalueen laajuutta koskevassa taulukossa ei ole huomioitu vaikutuksia maakunnan ekologisiin yhteyksiin tai pimeisiin ja hiljaisiin alueisiin.

On todettu, että hankkeen vaikutuksia arvioitaessa on huomioitava vaikutusalueen herkkyys pilaantumiselle, ääni-, välke- ja valosaasteelle, ja että, arvioitaessa rasituksen kohtuuttomuutta on otettava huomioon paikalliset olosuhteet, rasituksen muu tavanomaisuus, rasituksen voimakkuus ja kesto, rasituksen syntymisen alkamisajankohta sekä muut vastaavat seikat.

Joissakin mielipiteissä on esitetty muutoksia vaikutusalueiden rajauksiin ja etäisyysvyöhykkeiden nimeämiseen. On todettu, että Suomen ympäristökeskuksen ohjeistuksen julkaisun aikaan vuonna 2016 voimat olivat nykyistä matalampia, mistä syystä on katsottu, että maisemavaikutusten tarkasteluvyöhykkeitä tulee kaksinkertaistaa verrattuna aiempaan ohjeistukseen. Pinta- ja pohjavesivaikutusten arviointiin liittyen on todettu, että vaikutusalue ei voi rajoittua vain alueisiin, joilla rakentaminen tapahtuu, eikä edes hankealueeseen ja siirtoreittien alueeseen. Yhdessä mielipiteessä linnusto- ja eläimistövaikutusten arviointi on katsottu tarpeelliseksi tehdä viiden kilometrin säteellä, koska Luonnonvarakeskuksen kokoaman katsauksen perusteella suuri osa eläimistä, myös linnuista, kaikkoo viiden kilometrin etäisyydelle, kun taas toisessa mielipiteessä on ehdotettu 10 km vaikutusalueita. On myös suositeltu käyteenotettavaksi Suomen Luonnonsuojeluliiton määritelmää välittömäksi lähialueeksi, mikä on 2 km 300 m korkeille tuulivoimaloille. On todettu, että meluvaikutuksia pitää kuultavan äänen osalta arvioida koko lähialueella (10 km hankealueesta). Elinkeinotoimintaa koskevien vaikutusten arviointi on katsottu tarpeelliseksi tehdä hankealueen sijaan laajasti aina kaukoalueelle asti, koska voimaloiden melu, infraääni, valo ja välke ulottuvat kauas ja vaikuttavat mm. matkailuelinkeinon harjoittamiseen ja elinkeinovaikutusten arviointiin on esitetty 10 kilometrin vyöhykettä samoin kuin virkistys- ja ulkoilualueiden sekä viestintäyhteyksien vaikutusten arviointiin. Yhdessä mielipiteessä on esitetty, että terveysvaikutuksia tulisi arvioida 20 kilometrin säteellä hankealueen rajasta.

On katsottu, että arvioinnin etäisyysvyöhykkeet tulee laskea hankealueen rajasta, ei myllyjen alustavista sijaintipaikoista, koska myllyjen sijoituspaikat voivat vielä muuttua.

On todettu, että hankkeen vaihtoehtojen vertailu on toteutettava monipuolisesti ja vaikutukset esitettävä vaikutusalueen väestölle vaihtoehtojen avoimena ollessa YVA-direktiivin ja EUTI:n oikeuskäytännön edellyttämällä tavalla.

Arviointiohjelman sisältö ja laatu

On todettu, että arviointiohjelmasta puuttuu perustelut sille, millä kriteereillä on määritetty voimaloiden etäisyydeksi asutukseen 1,5 kilometriä ja tuotu esiin muiden kuntien hankkeita, joissa voimaloista on suurempi etäisyys asutukseen. On myös todettu, että ohjelmasta puuttuu kuvaus siitä, mikä on voimaloiden etäisyys toisistaan ja miksi voimaloiden määrään on päädytty lähtökohtaisesti.

Muutamassa mielipiteessä on katsottu voimaloiden rakenteen kuvauksen vaativan tarkentamista, jotta alueelle suunniteltavan voimalatyypin vaikutukset voidaan arvioida. Kuvauksesta on todettu puuttuvan mm. tieto voimaloiden öljyn ja kemikaalien määrästä ja niiden vaihtosyklistä, lavan rakenteesta, sen sisältämistä ainesosista, ainesosien leviämisestä ympäristöön lapaeroosion myötä ja siitä, kuinka usein lapoja on tarve vaihtaa. On myös katsottu, että tulisi olla selvillä voimaloiden rakentamiseen tarvittavien materiaalien alkuperästä ja tuotantotavoista.

Tuulivoimala-alueen käyttöä koskevaan kappaleeseen on esitetty täydennettäväksi mm. varoalueen laajuus, kuvaus varoituskylteistä ja siitä, miten varmistetaan, ettei voimala-alueelle tulla maastosta liian lähelle. Lisäksi on esitetty tarkennettavaksi voimaloiden, teiden ja sähkönsiirtoreittien ja rakentamiseen liittyvien väliaikaisten varastointi-, pysäköinti- ja työmaaparakkien maankäyttötarvetta, jotta hankkeen hiilinielut saadaan arvioitua koko elinkaaren ajaksi.

On todettu, että sähkönsiirtolinjat ylittävät maakaasuputken ja kysytty mm., miten ylitys voidaan tehdä turvallisesti ja mitkä ovat turvaetäisyydet.

Joissakin mielipiteessä on nostettu esiin hankkeen rakentamiseen liittyvä maa-ainesten otto. On todettu, että on kuvattava, mistä ja kuinka paljon maa-aineksia otetaan ja mitkä ovat maa-ainesten oton vaikutukset ympäristöön, liikenteeseen ja ilmastoon.

On myös katsottu, että tuulivoimalan rakentamista ja kuljetuksia koskevaa osuutta on tarkennettava ja selkiytettävä mukaan lukien voimaloiden perustusten rakenteet, mittasuhteet ja niiden purkamisen ympäristövaikutukset.

Ohjelman jätteitä käsittelevästä kohdasta katsotaan puuttuvan voimaloiden lapojen kierrätyksen haasteiden kuvaus ja arvio loppusijoituspaikasta. On

todettu, että rakennusaikaisten jätteiden määrä ja laatu on kuvattava ja että rakennusjätteen hallinnoimiselle ja jatkoprosessoinnille on esitettävä toimintasuunnitelma.

Käyttö ja ylläpito -osuudessa on katsottu olevan täydennystarvetta siitä, miten ja millä aineilla lapoja pestään ja siitä, käytetäänkö johtalueiden puuston ja kasvillisuuden poistoon kasvimyrkkyjä.

Tuulivoimalan käytöstä poistoa koskien on todettu, että ohjelmassa tulee kuvata voimaloiden todellinen käyttöikä Suomessa ja kuvata voimaloiden, perustusten, sähkönsiirtolinjojen ja tiestön purun ja jätteiden käsittelyn vaikutukset sekä vastuutaho. Lisäksi on todettu, että mikäli purkaminen koituu maanomistajan tai kunnan vastuulle, tilanteen aiheuttamia riskejä tulee arvioida jo tässä kohtaa. On myös katsottu, että purkamisen kustannukset tulisi arvioida.

On todettu, että myös reilun kilometrin päässä hankealueen rajasta sijaitseva Vuohiniemi on katsottava pienkyläksi.

Muutamassa mielipiteessä on katsottu, että ohjelma on sekava, sisällöltään ristiriitainen ja siksi vaikeaselkoinen ja että arviointiohjelma ja OAS sisältävät samasta asiasta eri tietoja ja termejä, mitkä pitäisi korjata ja yhteensovittaa.

Joissakin mielipiteissä on todettu karttojen olevan huonolaatuisia ja epätarkkoja ja on toivottu suurempia karttoja sekä karttoja, joissa on pohjana maastokartta. On todettu, että kartoille tulee lisätä nimistöä ja niiden resoluutiota tulee parantaa ja että kaikissa kuvissa tulisi olla mittajana helpottamassa luettavuutta. Sähkönsiirtolinjojen karttoja on pidetty liian epämääräisiä, jotta niistä olisi mahdollista arvioida linjauksen vaikutuksia suojelualueisiin ja muihin arvokkaisiin ympäristöihin.

Yhdyskuntarakenne ja maankäyttö

Lähes kaikissa mielipiteissä hankealueen lähellä on todettu olevan paljon asutusta, jolle hankkeesta aiheutuu haittaa ja että tuulivoimaloita ei pitäisi suunnitella näin lähelle asutusta. On todettu, että lähialueen järvien ympäristöt sekä lähivaikutusalueen taajamat ovat tuhansien vakituisten ja vapaa-ajan asukkaiden koti ja että alue on historiallisestikin ollut erityisen suosittu vapaa-ajanviettopaikka ja että asukkaat ovat hakeutuneet seudulle sen erämaahenkisyyden ja hiljaisuuden houkuttelemina. On tuotu esiin, että Hattulan kunta on omalla kaavoitustoiminnallaan myös ohjannut alueen käyttöä tähän nimenomaiseen suuntaan ja että myös alueen iso maanomistaja UPM on myynyt viimeisten 10 vuoden aikana alueelta lukuisia tontteja uusiksi vapaa-ajan asunnoiksi. On katsottu, että lainvoimaisen rantakaavan maankäyttöä voidaan muuttaa vain kaavan muutosmenettelyllä.

On katsottu, että YVA-selvityksen pitää mahdollistaa se, että ihmiset voivat arvioida kunkin vaihtoehdon vaikutuksia omaan asumiseensa ja kiinteistöjen käyttöön ja tuleviin käyttömahdollisuuksiin ja todettu, että selvitykseen pitää laatia kartat, joissa olemassa olevaan rantaosayleiskaavaan lisätään merkintä voimalahankkeen välittömästä vaikutusalueesta ja lähialueesta eli 2 km:n sekä 5 km:n ja 10 km:n etäisyydestä hankealueen rajasta mitattuna.

On todettu, että tuulivoima-alueella on vaikutusta myös hankealueen ulkopuolisten alueiden rakentamis- ja käyttötarkoituksiin, mikä tulisi tarkasti selvittää.

On todettu vain toisen hankevaihtoehdon olevan maakuntakaavan mukainen ja että YVA tulisi laatia vain siitä.

Maisema ja kulttuuriperintö

Useassa mielipiteessä on hankkeella todettu olevan haitallisia ja pysyviä maisemavaikutuksia, koska tuulivoimalat ovat korkeita ja muodostavat hallitsevan elementin maisemaan. On tuotu esiin, hankealue sijaitsee Tammelan ylängöllä korkealla merenpinnasta, mikä tekee voimaloista ympäröivässä maisemassa erityisen hallitsevan elementin, kun voimalat kohoavat ympäröivien alueiden ylle ja erottuvat hyvin kauas. On todettu hankkeen tuhoavan järviolueen maisema-arvot. Myös sähkönsiirron ilmajohtotornien on todettu erottuvan maisemasta suurina rakenteina.

On pidetty hyvänä, että arviointiohjelmassa on katsottu maisemavaikutusten olevan merkittäviä ja todettu, että maisemavaikutuksiin kiinnitetään erityistä huomiota läheisen asutuksen ja loma-asutuksen sekä matkailuelinkeinojen ja virkistyskäytön vuoksi.

Mielipiteissä on myös esitetty toiveita saada havainnollistavia kuvia maisemasta tuulivoimaloiden kanssa alueella olevien asuin- ja lomakiinteistöjen sekä kylien ja Hämeen Härkätien kohdalta. Havainnekuvien on toivottu olevan suuria. On myös katsottu tarpeelliseksi laatia simulaatiovideo mm. järviolueelta ja Hämeen Härkätieltä kohti hankealuetta.

Useassa mielipiteessä on nostettu esiin Hämeen Härkätie, jota on kuvattu yhdeksi Suomen maaseudun edustavimmaksi kulttuurimaisemaksi, jonka arvo perustuu nimenomaan monimuotoiseen kulttuurihistorialliseen ympäristöön, hoidettuun viljelymaisemaan ja perinteiseen rakennuskantaan. Sekä itse tuulivoimapuiston että sähkönsiirtolinjojen on katsottu pilaavan tämän ainutlaatuisen kokonaisuuden. On nostettu esiin Hämeen Härkätien historiallinen ja kulttuurinen arvo, mikä pitäisi ottaa huomioon hankkeen vaikutusten arvioinnissa. On todettu, että Härkätietä on vuosien ajan brändätty yhtenäisenä matkailu-, pyöräily-, pyhiinvaellus-, ja nähtävyyssreittinä. Sähkönsiirtovaihtoehtojen SVE3 ja SVE4 on todettu

kulkevan valtakunnallisesti arvokkaalla Hämeen Härkätien maisema-alueella, johon ilmajohdon ei katsota soveltuvan. Ko. sähkönsiirtoreittien on todettu myös sivuavan muinaislöytöjä sisältäviä aluetta.

On myös tuotu esille, että YVA-ohjelmassa ei ole mainintaa Hämeen Härkätien kokonaisuuteen liittyvästä Vanhasta Talvitiestä eli talviajan yhteydestä Turusta Hämeenlinnan ja Hattulaan, jonka on todettu kulkevan tuulivoimala-alueen kautta Renkajärven yli.

Yhdessä mielipiteessä on tuotu esiin hankealueen läpi kulkevan Puolivälintie ja vielä vanhemman itäpuolen alueiden yli kulkeneen Virka- eli Kievarintie historiallisen merkittävyys.

On tuotu esiin myös muita lähellä olevia arvokkaita maisema-alueita: Vanajaveden laakso, Aulanko sekä Sääksmäen ja Tarttilan kulttuurimaisemat, joiden on katsottu kärsivän kauaksi näkyvästä hankkeesta.

Tuulivoimaloiden on katsottu pilaavan myös järvimaiseman ja muuttavan lähellä sijaitsevien luonnonsuojelualueiden maisemaa.

On tuotu esiin, että hankealueella on kiinteä muinaisjäännös.

Linnusto

Renka- ja Takajärven alueella on todettu pesivän runsas petolintukanta, mm. sääksi, jonka kantaa on yritetty elvyttää alueella. On tuotu esiin, että Sääksisäätiön mukaan tuulivoimaloita ei pitäisi sijoittaa kahta kilometriä lähemmäs sääksen pesää lentopoikasten törmäysriskin vuoksi.

On todettu, että hankealueen läpi kulkee kurjen keväinen ja syksyinen päämuuttoreitti. On katsottu, että on selvittävä hankealueella kulkevat lintujen muuttoreitit ja tuulivoimapuiston vaikutus lintujen levähdys- ja ruokailualueisiin sekä yöllä/yölläkin muuttaviin lintulajeihin. Tiira-lintutietohavaintopalvelun havaintoihin liittyen on tuotu esiin, että havaintopaikat eivät välttämättä ole yhteneviä muuttoparvien lentoreitin suhteen, koska isoina lintuina ja isoissa muuttoparvissa lentävät kurjet havaitaan helposti useiden kilometrienkin päästä ja todettu, että myös kauempaa hankkeen vaikutusalueen ulkopuolelta tehdyt havainnot voivat koskea hankealueen päältä lentäviä lintuja. On katsottu, että hankealueeseen vaikuttavista MAALI-alueista tulisi huomioida myös Vanajaveden Vanajanselän muodostama lintujen syysmuuton pullonkaula ja sen mahdolliset vaikutukset. On myös todettu, että YVA-selostuksessa tulee perustellusti todeta, kuinka riittävä yhden vuoden aikana tehty muuttolintuseuranta on.

Hankkeen vaikutusalueella on todettu pesivän tärkeitä vesilintuja ja ns. vanhan metsän lajeja ja hankkeen vaikuttavan haitallisesti lintujen pesintärauhaan. Renkajärven alueella todettu pesivän mm. kuikka, isokoskelo, kaakkuri, sääksi ja telkkä. Onkilammella on todettu pesivän

laulujoutsen ja siellä olevan myös harmaahaikaroita, useita vesilintuja sekä satunnaisesti pienpetolintuja. On todettu, että Alajärven, Takajärven ja Ison Munakkaan alueella on tehty linnustoselvitys, jossa Kotsaaren pesimälajistoon kuuluivat pikkusieppo, idänuunilintu, peukaloinen ja pohjantikka.

Arviointiohjelmassa esitetyn linnuston kannalta merkittävimpien vaikutusmekanismien listalta on todettu puuttuvan kokonaan häiriö-/karkotusvaikutus pesivään linnustoon, jota on pidetty hankkeen todennäköisesti merkittävimpänä vaikutuksena. On katsottu, että häiriö-/karkotusvaikutuksen osalta tulisi kunkin oleellisen (mm. petolinnut, uhanalaiset lajit ja Lintudirektiivin I liitteen lajit) lajin osalta todeta tutkimuksiin perustuen, mikä on lajin reviirien häviämistäisyys (millä etäisyydellä voimalasta pesä/reviiri todennäköisesti autioituu) tuulivoimaloista.

On tuotu esiin, että hankealueella on runsaasti metsäkanalintuja, etenkin metsoja, jotka kärsivät yhtenäisten metsäalueiden häviämisestä. Tuulivoimaloiden ja niiden vaatimien teiden on todettu pirstovan yhtenäisiä elinalueita vaikeuttaen metsäkanalintujen elinmahdollisuuksiin alueella. Metsäkanalintujen olosuhteisiin on todettu vaikuttavan myös tuulivoimalan rakentamis- ja huoltoliikenne sekä tuulivoimalan käytöstä aiheutuva ääni.

On todettu, että linnut eivät osaa varoa ja väistellä lapoja. On katsottu, että tulisi odottaa kattavampia tutkimuksia tuulivoimaloiden linnustovaikutuksista, jolloin vaikutukset voitaisiin aidosti minimoida suunnittelussa.

Mielipiteissä tuotiin esille, että hankealueella tai sen välittömässä läheisyydessä on ns. Rengon kaakkurilammet: mm. Miekolampi, Tyvilampi, Pitkälampi, Valkealampi ja Paskolampi. Pitkälammen on todettu olevan rauhoitettu kaakkurin pesimälampena ja sijaitsevan vain muutaman sadan metrin päässä hankealueesta. Muiden lampien on todettu olevan alle 2 km hankealueesta ja lintujen on todettu lentävän alueen läpi lammelta toiselle kalastamaan. Alueella on todettu myös pesivän runsaslukuisesti myös palokärjen.

On tuotu esiin, että voimaloiden lisäksi myös sähkönsiirron toteutus ilmajohdoilla aiheuttaa uhkatilanteita linnuille ja että törmäyksistä avojohtolinjoihin kärsivät eniten suuret linnut, kuten metsäkanalinnut, hanhet ja joutsenet, koska niiden lentonopeus on suuri, eivätkä ne pysty tekemään nopeita väistöliikkeitä. On todettu, että johtojen merkitseminen, esim. palloilla ja nauhoilla, auttaa lintuja havaitsemaan johdot.

Yhdessä mielipiteessä on pyydetty tutustumaan BirdLife Suomi ry:n tuulivoimaa ja lintuja koskevaan verkkosivustoon.

Lajikartoitustyötä on todettu tarpeelliseksi tehdä riittävän monen vuoden aikana eri vuodenaikoina, jotta luonnollinen vaihtuvuus saadaan arviointiin mukaan. On myös todettu että, mukaan on otettava tutkimukset lintujen törmäysriskeistä ja tilastot jo toteutuneista lintu- ja hyönteiskuolemista.

Luonto

Useassa mielipiteessä on tuotu esiin alueen merkitystä luonnonsuojelun kannalta ja sen luontoarvojen herkkyyttä. Hankkeen on katsottu aiheuttavan luontokatoa. On todettu, että suunnittelualueen ympärille sijoittuu useita luonnonsuojelualueita ja kysytty, miten hankkeessa varmistetaan, ettei hankealueelta kuivatusvedet päädy Natura-alueille, eikä maa- tai kiviainesta läjitetä mihinkään, missä maanrakennus voi välillisesti vaarantaa Natura-alueiden alueiden lajiston ja luonnon tilan, ja miten varmistetaan, ettei öljysäiliöiden tai voimaloiden öljypäästöt vaaranna Natura-alueiden lajistoa ja luonnon tilaa. On todettu, että tuulivoimaloiden sijoittaminen Natura-alueen naapuriksi on tahallista linnuston ja arvokkaan suoluonnon vaarantamista.

On todettu, että erityisten luonnonsuojelualueiden (Natura- ja luontodirektiivissä erityissuojellut lajit) osalta vaikutuksia on arvioitava ottaen huomioon EU:n tuomioistuimen (EUTI) oikeuskäytännössä vahvistetut tiukan suojelun vaatimukset ja varovaisuusperiaate.

On katsottu, että luonnonsuojelulain 65 §:n mukainen Natura-arviointi tulee tehdä mm. hydrologisten olosuhteiden ja hankkeen aiheuttaman maisemamuutoksen vuoksi. On katsottu tärkeäksi selvittää suoalueeseen kohdistuvien hydrologisten vaikutusten mahdolliset seuraukset. Lisäksi on katsottu, että metsän kaatamisen aiheuttamat reunavaikutukset voivat olla YVA-arvioinnissa esitettyä 50 m laajempia ja nostettu esiin kirjanpainajatuhot esimerkkinä. On myös katsottu mahdolliseksi, että hankealueella sijaitsee lehtolaikkuja ja kysytty, miten niiden säilyminen heikentymättöminä turvataan.

Arviointiohjelman karttoihin liittyen on todettu, että luvun 6.5.1 kartoissa ei ole esitetty kilometrin vyöhykettä hankealueen ympärillä, jolloin ei käy selväksi, mitä kohteita tosiasiaassa arvioidaan. Lisäksi on katsottu, että hanketoimijan olisi syytä laatia riittävällä tarkkuudella toteutettu kokoava kartta, jolla esitetään yhdessä kaikki Natura-, luonnonsuojeluohjelma- ja YSA-alueet, metsälakikohteet, FINIBA-, MAALI- ja muut lintualueet, tunnistetut ekologiset yhteydet sekä tiedossa olevien lajiesiintymien sijainnit vähintään rauhoitetuista ja punaisen kirjan lajeista kaikki samalla kartalla.

On tuotu esiin, että alueella on myös luonnontilaisia soita, joille on tehty luonnonsuojeluvaraus ja jotka ovat mukana hallitusohjelmaan kirjatussa HELMI-ohjelmassa. On katsottu, että vaikka suunnittelualueella ei ole

Natura-alueita, se ei tarkoita sitä, etteikö luonto sellaisenaan olisi suojelun tarpeessa ja arvokas säilyttää mahdollisimman koskemattomana.

On katsottu, että myllyjen, sähköverkon ja tiestön rakentamisen luontoympäristöä pirstovat vaikutukset tulee selvittää. On todettu, että Suomi on sitoutunut pysäyttämään luonnon monimuotoisuuden heikkenemisen vuoteen 2030 mennessä ja kääntämään kehityksen toiseen suuntaan biodiversiteettistrategiassa ja että asia tulee huomioida YVA-menettelyssä. On katsottu, että pirstomalla rauhalliset, yhtenäiset, metsäiset alueet, joissa ei ole melua, valosaastetta, tärinää ynnä muuta ihmisen aiheuttamaa häiriötä, lisätään luontokatoa ja monimuotoisuuden hupenemista.

Sähkönsiirtolinjoihin liittyen on tuotu esiin, että kaikki siirtolinjat on linjattu Heinisuoismäellä olevan lähteen vierestä ja kysytty, miten lähteen tila, lajisto ja mahdollinen ennallistamistarve aiotaan selvittää. On katsottu, että tulee kartoittaa hankealueen mahdolliset maastotietokannasta puuttuvat pohjavesivaikutteiset elinympäristöt (ml. tihkupinnat) ja että tulee huolehtia siitä, että pohjaveden taso ei laske ja laatu heikkene hankealueen pohjavesivaikutteisissa ympäristöissä, ettei niihin johdeta kuivatus- tai hulevesiä eikä maanrakennus heikennä niiden luontotyyppejä, pienilmastoa ja lajistoa.

Hankealueella on todettu olevan paljon eläimiä, mm. karhuja, susia, hirviä, ilveksiä, mäyriä, kettuja, valkohäntäpeuroja, pohjan lepakkoja, liito-oravia. Alueella on kerrottu sijaitsevan myös hirvieläinten luode-kaakkoissuunteinen kulkuyhteys ja alueen lähellä on todettu olevan susireviirin raja. Hankkeen on todettu karkottavan eläimiä alueelta, pirstovan eläinten elinympäristöjä ja vaikuttavan ekologiin yhteyksiin. Yhdessä mielipiteessä on katsottu hankkeen vaikuttavan hyönteisiin heikentäen pölytystä.

Alueella on todettu olevan uhanalaisia kasvilajeja. Yhdessä mielipiteessä on tuotu esiin, että tuulivoimahankkeen alueella on kirjopapurikkoa (*Lopina achine*), mikä on rauhoitettu laji. Havainto on tehty Vuohiniemen alueelta. Yhdessä mielipiteessä lähialueelta on todettu löytyvän kylmänkukkaa.

On tuotu esiin, että Alajoen suulta on löytynyt vuollejokisimpukkaa (*Unio Crassus*), joka on luonnonsuojelulailla suojeltu suursimpukkalaji ja mainittu EU:n luontodirektiivissä ja todettu, että eliön olemassaolo tulee uhatuksi tuulivoimahankkeen toteutuessa, kun mm. haitalliset maa-alue valumat aiheuttavat veden ekosysteemin huonontumisen. On esitetty kysymys, miten uhanalaisen lajin säilyminen varmistetaan.

Eräässä mielipiteessä on todettu, että luontoarvoihin kohdistuvien vaikutusten arvioinnissa tulee kauttaaltaan noudattaa EU:n varovaisuusperiaatetta ja että Luonnonvarakeskuksen 2023 katsauksen

perusteella 2/3 tutkituista lintu- ja nisäkäslajeista siirtyi jopa yli 5 kilometrin etäisyydelle pienistä, alle 100 metrin korkuisista voimaloista.

Hankealueelle suunnitellut tuulivoimalat ovat kaksi kertaa korkeampia, joten on erittäin tärkeää, että mallinnukset haitoista perustuvat oikeisiin ja ajantasaisiin tietoihin.

Viitasammakkoselvitykseen liittyen on todettu, että viitasammakon esiintymisselvitys soidinääntelyn perusteella on joissakin tutkimuksissa osoitettu haavoittuvaksi ja katsottu, että havaintopaikalle saapumisen jälkeen havainnointia on tehtävä mieluummin mainitun havainnointivaihteluvälin ylärajan verran, 30 min.

Sähkönsiirtoreittiin SVE1 liittyen on todettu, että se ei voi kulkea Pormestarinsuon vanhojen metsien suojelualueen läpi, koska linja pirstoisi suojelualueen eikä linjaus siten ole hyväksyttävä ratkaisu ekologisen kestävyysnäkökulmasta. Sähkönsiirtoreitin SVE1 yhteydessä on myös pyydetty huomioimaan yhdellä kiinteistöllä oleva luonnonvarainen suo ja rehevä korpi sekä kiinteistöllä esiintyvät lintulajit metso, teeri, pyy, palokärki ja kanahaukka.

Sähkönsiirtoreittien SVE3 ja SVE4 on todettu sivuavan Natura-aluetta ja olevan merkittävä lintujen kevätmuuton kannalta. Sähkönsiirtoreitin rakentamista Seitsemänlamminsuon kautta on pidetty huonona suunnitelmana yhdessä mielipiteessä.

On tuotu esiin, että voimaloiden ja siirtolinjojen rakentaminen vähentää metsäalaa. YVA-ohjelmasta on todettu puuttuvan arvio siitä, kuinka paljon metsää kaadetaan yhteensä tuulivoimaloiden, huoltotieverkoston ja sähkönsiirtoyhteyden rakentamisen vuoksi.

On todettu kirjanpainajatuhojen olevan riski reuna-alueiden metsille ja katsottu, että sähkönsiirtolinjojen leventämisen ja kokonaan uuden maastokäytävän tekemisen vaikutukset erityisesti havumetsiin ja metsänomistajille olisi selvitettävä. On kysytty, kuka raivaa ja korvaa hyönteis- ja myrskytuhot, joita on katsottu olevan odotettavissa useampana vuonna.

Hankkeen aiheuttamisen maaperämuutosten on katsottu vaikuttavan vesistöihin ja sitä kautta kalakantoihin ja vesien kasvistoon. On tuotu esiin, että tuulivoimaloiden sähköjärjestelmät voivat luoda magneettikenttiä, jotka vaikuttavat kalojen ja lintujen suunnistukseen ja navigointiin.

On todettu, että vaikutukset myös koti- ja tuotantoeläimiin selvitetään kattavasti.

On esitetty kysymys, onko lajistosiselvitysten tekijällä tai tekijöillä SYKE:n ympäristönäytteenoittajien luontoselvitykset-sertifikaatti tai muu erityispätevyys nimenomaan uhanalaisten metsä- ja suolajien ja -luontotyyppien kartoituksiin.

Pinta- ja pohjavedet

Mielipiteissä on nostettu yleisesti esiin hankkeen vaikutuksia läheisiin järviin ja lampiin. Tuulivoimalahankkeen on todettu sijoittuvan kahden Kokemäenjoen vesistöön laskevan keskikokoisen latvajärven väliselle vedenjakajalle, hyvin lähelle Renkajärveä ja Takajärveä sekä niiden laskujokia. On katsottu, että valumariskejä elinkaaren aikana ei voi täysin poistaa, lisäksi järvien rauha ja ominaispiirteet menetettäisiin ja todettu, että vaikutuksille alttiina olevat järvet on virallisesti luokiteltu erinomaisten luokkaan, joten ne ovat eteläisimmässä Suomessa harvinaisuuksia ja joiden säilymisestä täytyy pitää huolta. On tuotu esiin, että alueelle perustetut Renkajärven ja Takajärven-Alajärven suojeluyhdistykset ovat tehneet järvien suojelemiseksi paljon työtä ja hankkeen toteuttaminen lähietäisyydelle on katsottu tuhoavan puhtaan järviluonnon ja arvojen eteen tehdyn työn. On todettu, että hankkeen vaikutukset järvien ekosysteemiin tulee selvittää. On tuotu esiin, että tutkimustulosten mukaan soilta on valunut Takajärveen elohopeaa, jota löytyy kaloista.

On todettu, että useita voimaloita on suunniteltu Heinisuon alueelle, josta Heinisuonoja laskee Takajärveen ja että Heinisuonoja on useiden mittausten mukaan kuormittavin laskuoja, johon Metsäkeskus on nyt tekemässä laskeutusallasta. On katsottu, että rakennustyöt ja siirtolinjat saattavat sotkea suota ja ojaa, jolloin päästöt lisääntyvät ja lisäävät Takajärven kuormitusta.

On todettu, että YVA-ohjelmassa vesistöistä ei mainita Alajokea, joka laskee Takajärvestä Alajärveen eikä Iso-Munakasta.

On katsottu, että suunnitelma toteutuessaan on vastoin EU:n vesipuitedirektiiviä ja Suomen vesienhoidon tavoitteita: vesistöjen ja pohjavesien tilan heikkenemisen estäminen ja niiden tilan parantaminen; ja tuotu esiin, että tutkimuksissa on todettu järvien tilan heikkenemisen syynä mailta valuva hajakuormitus. Tärkeimmäksi on katsottu liiallisen kuormituksen pysäyttäminen valuma-alueilta eikä päinvastoin lisätä sitä rakentamalla tuulivoimapuisto.

Useassa mielipiteessä on tuotu esille, että lähistöllä on pohjavesialueita, mm. 1-luokan vedenhankintaan varten tärkeäksi pohjavesialueeksi luokiteltu Renko 200 metrin päässä. On esitetty huoli, että hankkeesta aiheutuu haittaa asukkaiden kaivoveden laadulle ja järvien vesille, jos tuulivoimalan rakennusvaiheessa tai käyttövaiheessa tulee maastoon kemikaaleja/öljyä. Myös rakentamisen yhteydessä tehtävän maa- ja kallioperän muokkauksen on katsottu vaikuttavan pohjavesien laatuun.

Pinta- ja pohjavesivaikutusten arviointiin liittyen on myös todettu, että arvioinnissa tulisi arvioida uusien teiden kuivatuksen vaikutusta hankealueen vesitalouteen.

On katsottu, että YVA-selostukseen on liitettävä selvitys siitä, kuinka rakennusaikaista pohja-, ja pintavesien laatua seurataan ja että YVA-selostuksessa olisi kyettävä luomaan käsitys raja-arvoista ja menettelyistä, joilla vesien pilaantumista pyrittäessä ehkäisemään, jos jotakin ennakoimatonta tapahtuu.

Sähkönsiirtoreittien SVE3 ja SVE4 on todettu kulkevan tärkeän pohjavesialueen läpi.

Melu ja värinä

Useassa mielipiteessä on todettu hankealueen sijoittuvan hiljaiselle alueelle, jolta puuttuu liikenteen aiheuttama taustamelu.

Tuulivoimaloiden rakentamisen, kasvavan liikenteen ja voimaloiden toiminnan on todettu aiheuttavan meluhaittaa. On tuotu esiin huoli tuulimyllyjen aiheuttamasta melusta, matalataajuisesta äänestä, infraäänistä ja värinästä sekä niiden vaikutuksista ihmisiin ja eläimistöön. On nostettu esiin melun leviäminen vesistöjä pitkin ranta-asukkaiden häiriöksi ja melun leviäminen korkealla paikalla sijaitsevien asuinpaikkojen häiriöksi. On katsottu, että loma-asutuksen osalta merkityksellistä on rakennusten tyypillinen kevytrakenteisuus, jolloin äänen läpäisy on suurempaa kuin vakituiseen asumiseen tarkoitetuissa rakennuksissa. Voimaloiden sijoittamisen lähelle toisiaan on katsottu voimistavan meluhaittaa lapaäänien keskinäisvaikutuksen takia. Yhdessä mielipiteessä nostettu esiin, että 45 dB raja on osoittautunut useissa tapauksissa liian korkeaksi.

Meluolosuhteiden nykytilan kuvaukseen liittyen on tuotu esiin, että Renkajärvellä muuttui rajoitukset 1.4.2016 siten, että sähköperämoottoria saa käyttää kaikkina aikoina ja että polttomoottorin käyttökielto 1.5.-30.6 välisenä aikana ja 5hv tehorajoitus muulloin, sekä vesiskoottereiden täyskielto ovat olleet voimassa jo vuosikymmeniä.

On esitetty huoli, että melumallinnusta ei tehdä kohteeseen suunnitelluilla tuulivoimaloilla vaan pienemmillä tuulivoimaloilla. On todettu, että tutkimukset ja arviot melumallinnuksen tuottaman tiedon luotettavuudesta tulee liittää arviointiin. Melumallinnusten tulokset on pyydetty esittämään selkeästi ymmärrettävässä muodossa ja todettu, että selvityksessä tulee ottaa kantaa siihen, millaista vaikutusta hankkeella on alueen hiljaisuuteen. On todettu, että mallinnuksessa ja mittauksissa on käytettävä C-painotusta, jotta myös infraäänit tulee paremmin huomioiduiksi. On katsottu, että mallinuksia on syytä tehdä myös talviaikaiselle tilanteelle ja eri tuulennopeuksilla ja että mallinnusta on korjattava tuulivoimaloiden lähekkäisyydellä. On myös todettu, että on arvioitava kuuloalueen alapuolisten infraäänien leviämisaalueet pohjautuen uusimpien tuulivoimalamallien ympäristössä tehtyihin kenttämittauksiin ja että

meluvaikutusten arvioinnissa melualueen määrittelyssä tulee hyödyntää melumittausdataa todellisista, toteutetuista tuulivoiman tuotantoalueista.

Muutamassa mielipiteessä on todettu, että melu- ja akustiikka-asiantuntijoiden mukaan voimaloiden välinen etäisyys on merkittävä tekijä melun määrään, että liian lähelle toisiaan sijoitetut voimalat aiheuttavat jättöpyörrettä, jolloin melu voimistuu tuulen suunnassa ja että etäisyyden tulee tutkijoiden mukaan olla vähintään 8-x roottorin halkaisija, muutoin melu voimistuu sietämättömäksi.

On tuotu esiin, että sähkönsiirron ilmajohtot voivat myös joissain olosuhteissa aiheuttaa korvin kuultavaa ääntä sekä sähköistä interferenssiä. On myös todettu, että tulee tarkastella, mitä huomattavan lähellä asutusta kulkevan sähkönsiirtoreitin SVE1 linja-aukon ja valtatie yhteisvaikutus merkitsisi melun lisääntymiseen lähiympäristössä.

On todettu, että meluhaittoihin on saatava arviointi myös siltä osin kuin ne kohdistuvat lähellä oleviin luonnonsuojelualueisiin.

On tuotu esiin, että tutkimuksen mukaan tuulivoimalat tärinällään heikentävät myös maaperässä olevien lierojen esiintymistä, mikä myös heikentää maaperän laatua ja kysytty vaikuttaako myös melu lähellä oleviin Natura-alueisiin ja maataloihin?

Ilmasto

Tuulivoimahankkeella on todettu olevan elinkaaren aikaisia suoria kielteisiä ilmastovaikutuksia kasvihuonepäästöistä, joita muodostuu tuulivoimaloiden raaka-aineiden ja osien valmistuksessa, tuulivoimaloiden osien ja muiden materiaalien kuljetuksissa hankealueelle ja hankealueella rakentamisaikana, hankealueen ja sähkönsiirtokaapeleiden rakentamisessa, kunnossapidossa ja sen vaatimassa liikenteessä. Lisäksi tulee voimalan purkamisen ilmastovaikutukset.

On todettu, että Heinisuon myllertäminen aiheuttaa hiilidioksidi- ja metaanipäästöjä.

Hankkeen on todettu vähentävän hiilinieluja, koska metsää joudutaan kaatamaan tuulivoimaloiden, huoltotieverkoston ja sähkönsiirtoyhteyden rakentamisen yhteydessä. On todettu, että hankkeen kokonaisvaikutukset hiilinieluun tulee selvittää.

On kysytty, miten ekologinen kompensaatio hoidetaan ja noudattaako rakentamissuunnitelma EU:n metsäkatoasetusta.

On todettu, että tulee arvioida tuulivoimaloiden vaikutus paikalliseen ilmastoon ja että tutkimusten mukaan ilmasto lämpenee ja kuivuu paikallisesti verrattuna alueeseen, jossa ei ole voimaloita.

Ilmanlaatu

Yhdessä mielipiteessä alueen ilmanlaatu on arvioitu tällä hetkellä hyväksi ja katsottu, että voimala tulisi huonontamaan alueen ilmanlaatua esimerkiksi materiaalien kuljetuksien, voimaloiden ja sähkönsiirron rakentamisen ja kunnossapidon vaikutuksesta. Ilmanlaadun on katsottu huonontuvan myös rakentamisen aiheuttamien kasvillisuusmuutosten ja puuston hiilinielumuutosten myötä.

Varjostus ja lentoestevalot

Tuulivoimaloista on todettu aiheutuvan häiritsevää välkevaikutusta lähialueen asukkaille. On katsottu, että välkevaikutusta on arvioitava varjostusmallinnuksella ja että mallinnus on uusittava, kun tuulivoimaloiden lopullinen turbiinimalli on tiedossa.

Lentoestevalojen on todettu häiritsevän lähiasukkaita ja niiden on todettu näkyvän kauas. On todettu, että lentoestevalojen vaikutukset tulee arvioida varjostus- ja välkevaikutusten arvioinnin yhteydessä. On todettu, että valohaittoihin on saatava arviointi myös siltä osin kuin ne kohdistuvat lähellä oleviin luonnonsuojelualueisiin.

Liikenne

Hankkeen on todettu kasvattavan liikennemääriä ja katsottu, että tiestön rakentamisen, raskaan liikenteen ja liikenteen melun vaikutukset ympäristön asukkaisiin ja alueen eläimiin on selvitettävä. On katsottu, että tulee selvittää mahdollisuus kuljettaa n. 100 m pitkiä jäykkiä kappaleita käyttäen hankealuetta rajaavilla teillä ja raskaiden kuljetusten vaikutus tiestöön.

Alueen tiestön on todettu olevan huonokuntoista ja vaativan kunnostamista hankkeen aiheuttaman raskaan liikenteen vuoksi. Tuulivoimaloiden rakentamisen on todettu vaativan paljon maamassojen siirtoa, betonikuljetuksia ym. rakentamiseen liittyvää liikennöintiä, mikä johtaa merkittävään liikenteen lisääntymiseen.

Lisäksi on todettu rakennusvaiheen isojen kuljetusautojen heikentävän liikenneturvallisuutta kapeilla ja mutkittelevilla tiellä, joilla liikkuu lapsia ja pyöräilijöitä.

Yksityisteihin liittyen on esitetty kysymyksiä, hoitaako Myrsky Oy tiet kantavaan kuntoon ja tarpeeksi leveiksi, lunastaako maanomistajilta tieosuuden käypään hintaan ja hoitaako tiet tulevaisuudessa, voiko alueen yksityisteiden tienhoitokunnat määrittää teille painorajoitukset, jotka rajoittavat raskaan liikenteen liikkumista olemassa olevilla teillä. On todettu, että rakentajan on tehtävä suora tieyhteys alueelle siirtolinjojen suunnasta.

On todettu, että tuulivoimaloiden sijoittamisesta valtateiden ja yksityisteiden läheisyyteen on ohjeita, jotka tulisi kuvata ja että jätehuoltokuljetukset tulee lisätä liikennemäärälaskelmiin.

On katsottu, että YVA-selostuksessa tulee kattavasti esittää alueen tiesuunnitelma.

Viestintäyhteydet ja ilmailuturvallisuus

Huolenaiheena tuodaan esille tuulivoimaloiden vaikutukset matkapuhelinten kuuluvuuteen ja radio- ja TV-signaaleihin hankealueen läheisyydessä. On todettu, että alueen TV-, radio- ja puhelinsignaalit ovat paikoin heikkoja jo nyt ja että hankkeen vaikutukset kuuluvuuteen on selvitettävä YVA-menettelyssä. On myös todettu, että vaikutusten kartoittamisen jälkeen on tehtävä toimenpidesuunnitelma, jonka avulla vaikutuksia pienennetään ja että toiminnan vaikutusta mobiiliverkkojen toimintaan sekä radion ja TV-lähetysten kuuluvuuteen on seurattava ja heikkenemiseen puututtava tilanteen parantamiseksi.

On tuotu esiin, että lähellä sijaitse kaksi pienlentokoneiden kenttää, joiden toiminta ulottuu Renko- ja Takajärven maastoon ja että Räyskälän ilmailukerholta tulee pyytää lausunto.

Vaikutukset elinkeinoihin

Hankealueen ja lähiympäristön elinkeinotoiminnan on todettu perustuvan metsätalouteen sekä matkailuun ja vapaa-ajan asutusta palvelemaan toimintaan, joihin kaikkiin hankkeen on katsottu vaikuttavan haitallisesti.

Hankkeella on katsottu olevan haitallisia vaikutuksia maa- ja metsätalouteen maa-alueiden menetyksen ja haitallisten ympäristövaikutusten myötä. Haitallisia vaikutuksia on katsottu olevan siirtolinjojen toteuttamisesta ilmajohdoilla. Etenkin peltoalueilla siirtolinjoja on edellytetty rakennettavaksi maakaapelointina ja maakaapeloinnin on katsottu olevan ensisijainen toteutustapa, koska se ei estä alueiden myöhempää kehittämistä.

Joissakin mielipiteessä kyseenalaistetaan todennäköisyys ja merkitys sille, että tuulivoimapuisto lisää työllisyyden kasvun ja yritystoiminnan lisääntymisen kautta kuntien kunnallis-, kiinteistö- ja yhteisöverotuloja. On tuotu esiin, että hankkeen aiheuttama kiinteistöjen arvon lasku laskee myös Hattulan kunnan ja yhteiskunnan verotuloa. On kysytty, kuinka taataan, että hanke työllistää paikallisia.

Hankkeen on katsottu aiheuttavan haittaa lähialueen yrityksille. Hankkeen on todettu estävän matkailuliiketoiminnan kehittämisen alueella ja vähentävän mökkeilyä sekä sitä kautta kesäasukkaiden Hattulan palvelujen käyttöä.

On tuotu esiin, että hankealueen rajalla oleville metsille on haettu luokitusta luomukeruualueeksi ja esitetty huoli, että hanke estää sertifiointin.

On katsottu, että Hattulan tärkeimpinä vetovoimatekijöinä olevat luonto, rauha ja vahvat kyläyhteisöt tuhoutuvat hankkeen toteutuessa. On todettu, että hankkeen toteutuessa alueen asukkaat muuttavat pois ja alue autioituu.

Vaikutukset ihmisten elinoloihin ja viihtyvyyteen, sekä terveyteen

Tuulivoimaloiden ja sähkönsiirtoreittien on todettu aiheuttavan viihtyvyyshaittaa, muuttavan alueen luonnetta ja vaikuttavan ihmisten elinoloihin haitallisesti. Aluetta on kuvattu ääni- ja valosaasteettomaksi, minkä on katsottu muuttuvan pysyvästi hankkeen myötä.

On katsottu, että YVA-selostuksessa on esitettävä kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen arvio siitä, kuinka paljon tuulivoimala-alue vähentäisi alueen vakituisten asukkaiden, loma-asukkaiden ja alueella vierailevien ihmisten eri tavoin luonnossa viettämää aikaa ja että tässä arviossa olisi pyrittävä myös löytämään tärkeimmät tekijät, jotka vähentävät ihmisten halukkuutta viettää aikaa tuulivoimalaitosalueen läheisyydessä.

On tuotu esiin, että järven veden laadun heikkeneminen myös vaikuttaa Takajärven alueen vakinaisen ja loma-asutuksen asukkaiden viihtyvyyteen ja että veden laadun heikkenemisen myötä sen käytettävyys pesuvetenä on huonompi.

Mielipiteissä on tuotu esiin huolta hankkeen aiheuttamista haitallisista terveysvaikutuksista. Tuulivoimaloiden ja niiden aiheuttaman melun, infraäänien ja välkkeen on katsottu aiheuttavan mm. elämänlaadun huononemista, unihäiriöitä, kohonnuttu stressitasoa, pahoinvointia, päänsärkyä ja tasapainohäiriöitä. On katsottu, että voimaloiden aiheuttamista terveyshaitoista ei ole riittävästi objektiivista tutkimusta takaamaan, ettei tuulivoimaloista koituisi lainkaan fyysistä haittaa ihmisten terveydelle. On kysytty, miten huomioidaan melun haitalliset terveysvaikutukset ja todettu, että melumallinnus ei kuvaa terveysvaikutuksia. On katsottu, että melu- ja terveyshaittoja koskien tulee perehtyä viimeisimpiin tutkimuksiin asiasta.

Kyselyyn liittyen on esitetty toive, että se tehdään kaikille ranta-asukkaille mukaan lukien loma-asunnot. On katsottu, että kyselyn tulisi ulottua laajemmalle alueelle, mm. 8–10 km päähän hankealueen rajoista. On todettu, että kyselyn on oltava selkeä, havainnollinen ja realistinen, joka lähetetään kirjallisesti kaikille asukkaille, myös vapaa-ajan asukkaille, jotka ovat voimaloiden vaikutusalueella, ja että kauempana oleville ns. kulttuurialueille on laadittava kuva- ja videomallinnukset ja mahdollisuus palautteen antoon.

Virkistys

On tuotu esiin hankealueen ja sen lähiympäristön virkistyskäyttömerkitystä ja vaikutusta jokaisen oikeuteen. Useassa mielipiteissä hankkeen on

todettu aiheuttavan haittaa sienestykselle, marjastukselle ja muulle virkistyskäytölle hankealueella ja sen ympäristössä. On tuotu esiin, että suunnistusreitti menee hankealueen kanssa osittain päällekkäin. On nostettu esiin myös kalastus virkistyskäyttönä ja huoli hankkeen vaikutuksista kalastukseen.

Hankkeen on myös todettu aiheuttavan haittaa metsästykselle ja katsottu, että hankkeen vaikutukset riistaeläimiin ja metsästykselle tulee selvittää. On tuotu esiin, että suunnitellulla hankealueella siirtolinjavaihtoehdot mukaan lukien toimii 7 metsästysseuraa, joiden näkemykset pitäisi ottaa huomioon ja joiden toimintaan hanke toteutuessaan vaikuttaa. On todettu, että vaikutusten arvioinnissa tulee ottaa huomioon uusin tutkimustieto ja epävarmoissa tilanteissa arviot tehdään varovaisuusperiaatetta noudattaen, jotta riistakannat ja niiden elinympäristöt säilyvät elinvoimaisina. On katsottu, että arvioitaessa hankkeen vaikutuksia metsästykseseen tulee arvioida myös turvallisuustekijät, koska jäävaaran aikaan, jolloin hirvieläinten metsästystä tehdään, tuulivoimaloiden läheisyydessä ei voi liikkua. On myös nostettu esiin voimaloiden ja siirtolinjojen rakentamisen aikaisten vaikutusten arviointi metsästykseseen, kuten mahdollinen tuleva alueen ennallistaminenkin.

On tuotu esiin, että arviointiohjelmassa on todettu, että kasvava tieverkosto vaikuttaisi positiivisesti alueella liikkumiseen, vaikka alueella ei enää haluta kasvattaa tieverkostoa elinympäristöjen pirstaloitumisen estämiseksi. On katsottu nykyisen tieverkon riittävän metsästykselle.

Sähkösiirojohtojen on todettu rajoittavan turvallisia ampumasektoreita.

On katsottu, että vaikutusten arvioinnissa muutoksia tulee arvioida kaukoalueelle, koska voimaloiden melu, välke, varjot ja lentoestovalot sekä maiseman muutos vaikuttavat oleellisesti virkistykseen ja ulkoiluun.

Riskit ja häiriötilanteet

On todettu, että YVA-ohjelmassa ei ole riittävän kattavasti kuvattu sitä, mitä turvallisuusriskejä voimaloihin ilmenee, kuinka paljon niitä on tapahtunut, miten riskejä hallitaan ja mitä niistä on seurauksena. On katsottu, että YVA-selostuksessa on esitettävä arvio voimaloiden käyttöiän aikaisista riskeistä ennakoimattomille tapahtumille ja arvioitava näiden haittatapahtumien lyhyt- ja pitkäkestoisia vaikutuksia kasvistolle, eliöstölle, pinta-, pohja- ja virtavesien laadulle sekä esitettävä konkreettisia toimenpiteitä haittojen minimoimiseksi.

On tuotu esiin tuulivoimaloissa oleva öljy ja riski sen leviämiseen ympäristöön huolto- ja onnettomuustilanteessa, mikä aiheuttaisi luonnon ja pohjaveden pilaantumista.

On myös katsottu, että hanketta ei voida toteuttaa, koska sen paloturvallisuutta ei voida taata. On todettu, että tulipalo voi edetä

maastopaloksi, koska pelastuslaitokselta kestää kauan aikaa aloittaa sammutustoimet alueen syrjäisen sijainnin vuoksi, jolloin maastopalo aiheuttaisi luonnonarvojen ja metsien tuhoutumista. Paloriskin hallitsemiseksi on ehdotettu automaattista sammutuslaitteistoa, jonka käytössä on riskinä kemiallisten sammutteiden leviäminen luontoon.

Riskiksi on todettu myös tuulivoimaloiden lapojen irtoaminen ja jäätyneistä lavoista irtoava jää. Joissakin mielipiteissä on myös tuotu esiin, että voimaloiden lavoista irtoaa mikro- ja nanomuovia, joka saattaa levitä pinta- ja pohjavesiin.

Joissakin mielipiteissä on nostettu esiin hankkeesta aiheutuvia riskejä Hattulan kunnalle tuulivoimatoimijan konkurssitilanteisiin sekä verotuksen ja lainsäädännön muutostilanteisiin liittyen.

Yhteisvaikutukset

Joissakin mielipiteissä on tuotu esiin lähialueen muita suunnitteilla olevia tuulivoimahankkeita ja kysytty, kohdistuuko joidenkin asukkaiden ympäristöön useampien tuulivoima-alueiden aiheuttamat haitat. Joissakin mielipiteissä on todettu, että yhteisvaikutukset mahdollisen Rengontienummen voimalahankkeen kanssa tulee arvioida.

On todettu, että johtoalueiden sijoitusvaihtoehtojen vertailussa olisi hyvä mainita, pohjautuuko niiden vertailu ainoastaan Niinimäen tuulivoimahankkeen toteutukseen vai varaudutaanko niissä samalla jo muiden hankkeiden toteutukseen.

Kiinteistöjen arvo

Useissa mielipiteissä otetaan kantaa tuulivoimaloiden ja sähkönsiirtojohtojen mahdolliseen vaikutukseen kiinteistöjen arvoon ja esitetään huoli, kiinteistön arvon laskemisesta. On katsottu mm., että tuulivoimalla on suora ja välitön vaikutus sellaiseen kiinteistön käyttöön ja liiketoimintaan, joka perustuu maisemaan, elinympäristön hiljaisuuteen ja ympäristön luonnonmukaisuuteen. Hankkeen on katsottu vaikuttavan loma-asuntojen käyttöön ja rakentamiseen sekä matkailu- ja virkistysliiketoiminnan kehittämiseen.

On todettu, että arviointiselostuksessa on arvioitava sitä, kuinka kiinteän ja irtaimen omaisuuden käyttö ja käytettävyys mahdollisesti muuttuu, ja kuinka kiinteä tai irtain omaisuus soveltuu tarkoitukseensa mahdollisesti eri tavalla kuin ennen, ja sitä, millaisia taloudellisia vahinkoja kiinteälle tai irtaimelle omaisuudelle voi syntyä sen johdosta, että ne soveltuvat käyttöönsä huonommin kuin ennen, ja kuinka tällaista omaisuuden aikaisempaa huonompaa soveltumista käyttötarkoitukseensa voidaan välttää.

Joissakin mielipiteessä on katsottu, että hankealueen vaikutukset maanomistajille ovat merkittävämmät kuin on esitetty ja että korvausaluetta

tulee laajentaa voimala-aluetta ja suurjännitelinjoja koskien, koska rakennuskielto koskee suurempaa aluetta. On myös todettu, että tuulivoimayhtiön tulisi yksityisoikeudellisesti sitoutua kantamaan taloudellista vastuuta suunnittelualuetta laajemmin hakkeen tuottamista taloudellisista haitoista, ja että kunnan on osoitettava, miten verokertymä todella hyödyttää myös myllyalueen asukkaita ja miten se kompensoi heille aiheutettuja haittoja.

6. YHTEYSVIRANOMAISEN LAUSUNTO ARVIOINTIOHJELMASTA

Yleistä

Niinimäen tuulivoimahankkeen ympäristövaikutusten arviointiohjelma on YVA-lain (252/2017) mukainen ja täyttää sille lain 16 §:ssä ja YVA-asetuksen (277/2017) 3 §:ssä asetetut sisältö- ja laatuvaatimukset.

Arviointiohjelma on selkeä ja siitä saa riittävän kuvan hankkeesta ja tulevasta ympäristövaikutusten arvioinnista. Keskeiset arvioitavat vaikutukset on ohjelmassa tunnistettu ja kuvattu ohjelmavaiheen edellyttämällä tarkkuudella.

Arviointiohjelmassa esitetyn lisäksi arviointiselostusta ja siihen liittyviä selvityksiä laadittaessa tulee ottaa huomioon seuraavat yksityiskohtaiset kannanotot arviointiohjelman sisältöön ja tehtäväksi esitettyihin arviointeihin.

Hankekuvaus

Hankkeen sijainti, tarkoitus ja tekninen kuvaus on pääosin esitetty arviointiohjelmavaiheeseen riittävällä tavalla. Arviointiohjelmasta annetuista mielipiteistä käy kuitenkin ilmi, että hankkeen muodostumisen perusteet, paikan valinta ja hankealueen/tuulivoima-alueen rajausta ovat jääneet epäselväksi. Arviointiselostuksessa hankkeen sijoittuminen Niinimäen alueelle ja hankealueen rajausta tulee perustella. Myös hankekuvausta tulee tarkentaa arvioinnin aikana saatujen lisätietojen perusteella.

Selostuksessa tulee kuvata arviointiselostuksessa esitettyä tarkemmin tuulivoimaloiden rakennetta, ml. niiden sisältämiä kemikaaleja ja niiden vaatimia perustuksia sekä rakennus- ja huoltoteitä, kenttäalueita ja niiden rakentamista. Kuvaukseen on syytä lisätä piirroksia tai kuvia ja yksityiskohtaisemmat kartat sähkönsiirtolinjojen vaihtoehtoista havainnollisuuden parantamiseksi. Selostuksessa tulee arvioida taulukkomuotoisesti tuulivoimaloiden kenttäalueiden, huoltoteiden ja sähkönsiirron rakentamiseen tarvittavat maa-alueet, maa-ainesmäärät ja niiden saatavuus sekä rakentamisessa mahdollisesti syntyvien

ylijäämämaiden määrät ja käyttö. Selostuksessa tulee esittää myös arviot toiminnan aikana ja toiminnan päättyessä syntyvistä jätteistä, niiden määristä, kierrätysmahdollisuuksista ja käsittelymenetelmistä lainsäädännölliset vaatimukset huomioon ottaen. Käytöstä poistoon liittyvässä kuvauksessa tulee esittää tiedot tehtävistä maisemoinneista sekä voimaloiden ja muiden rakenteiden poistamisesta vastaavista tahoista.

Hankkeen vaihtoehdot

YVA-menettelyn keskeisimpiin periaatteisiin kuuluu vaihtoehtotarkastelu, jonka tarkoituksena on tukea päätöksentekoa tuottamalla tietoa hankkeen vaihtoehtoisista ratkaisuista, niiden ympäristövaikutuksista sekä vaikutusten eroavuuksista. Arviointiohjelmassa esitetään kaksi tuulivoima-alueen toteuttamisvaihtoehtoa (VE1-VE2) ja niin sanottu nollavaihtoehto eli hankkeen toteuttamatta jättäminen (VE0). Sähkönsiirron osalta tarkastellaan neljää reittivaihtoehtoa (SVE1-SVE4). Yhteysviranomaisen katsoo, että esitetty vaihtoehtotarkastelu muodostaa riittävän lähtökohdan vaikutusten arvioinnille.

Yhteysviranomaisen näkee tarpeelliseksi erityisesti sähkönsiirron reittivaihtoehtojen kuvausten selkeyttämisen karttateknisesti siten, että kartat havainnollistavat kunkin vaihtoehdon kulkureittiä ja niiden vaatimaa johtoaluetta arviointiohjelmassa esitettyä yksityiskohtaisemmin. Useassa mielipiteessä on nostettu esiin huoli ilmajohtojen suuremmista ympäristövaikutuksista ja maakaapelointia on pidetty parempana sähkönsiirtoratkaisuna. Arviointiselostuksessa tuleekin perustella, miksi vaikutusten arviointi on tehty vain toiselle siirtoyhteyden toteutustavalla (ilmajohto/maakaapeli) kunkin reittivaihtoehdon osalta.

Yhteysviranomaisen muistuttaa, että arviointityö on laadittava ns. maksimiperiaatteen mukaisesti eli vaikutukset tulee arvioida hankkeen eri osa-alueiden suurimmilla mahdollisilla lähtökohdilla ja dimensioilla. Selvitys- ja arviointityön lähtökohdat ja rajaukset on myös esitettävä selkeästi arviointiselostuksessa.

YVA-menettely toimii parhaimmillaan hankesuunnittelun työvälineenä, jossa hankkeen teknistaloudellinen tarkastelu, selvitys- ja arviointityö sekä osallistumismenettelyn aikana saatu palaute ja saavutettu lisätieto vaikuttavat hankesuunnitteluun ja hankkeen ympäristölliseen toteuttamiskelpoisuuteen. Samalla YVA-menettelyn aikana tuotetaan runsaasti tietoa hankkeen haitallisten vaikutusten ehkäisemiseksi ja lieventämiseksi. Yhteysviranomaisen kannustaa siihen, että arviointimenettelyssä tuodaan selkeästi esille hankkeessa tapahtuvat muutokset, jotka muodostuvat suunnittelutyön etenemisestä, saaduista

palautteista ja erityisesti ympäristövaikutusten arvioinnista saaduista tuloksista.

Arviointiselostuksessa tulee kuvata tarkasteltujen hanke- ja sähkönsiirron reittivaihtoehtojen muutokset arviointityön edetessä ja näin todentaa hanke- ja reittivaihtoehtojen kehittyminen menettelyn aikana. Tämä parantaa suunnittelu- ja arviointityön läpinäkyvyyttä sekä avaa myös YVA-menettelyn vaikuttavuutta hankkeen päätös- ja luvituspolulla. YVA-menettelyssä tulee tunnistaa ne tuulivoimalat ja sähkönsiirtoreitit, jotka aiheuttavat merkittäviä ympäristövaikutuksia.

Ympäristön nykytila, arvioitavat ympäristövaikutukset ja menetelmät

Arviointiohjelmassa on kuvattu hankkeen todennäköisen vaikutusalueen nykytilaa sellaisella tarkkuudella, että vaikutusten tunnistaminen ja arvioinnin kohdentaminen on mahdollista. Arviointityön edetessä nykytilan kuvausta tulee täydentää lausunnossa seuraavaksi esitetyn ja arviointityön aikana saatujen tietojen mukaisesti. Erityisten vaikutuskohteiden tunnistamiseksi yhteysviranomaisen kehottaa hankkeesta vastaava tutustumaan arviointiohjelmasta annettuihin viranomaislausuntoihin ja mielipiteisiin.

Yhteysviranomaisen katsoo, että arviointiselostuksen karttaesityksien laatuun tulee kiinnittää huomiota. Käytettyjen karttojen tulee olla riittävän suurimittakaavaisia ja hyvälaatuisia kohteiden yksityiskohtien ja sijainnin erottamiseksi. Karttojen mittakaavan ja rajauksen tulee olla tarkasteltavaan teemaan sopivia, ja tarvittaessa tulee ottaa karttasuurennoksia. Sähkönsiirtoyhteyden tarkastelussa tulee käyttää hanketyypin arvioinnille ominaisia karttatarkasteluita.

Vaikutusalueen raja- ja vaikutusten ajoittuminen

Hankkeen todennäköinen vaikutusalue on tuulivoimaloiden osalta kuvattu arviointiohjelmassa etäisyysvyöhykkeittäin karttapohjalla ja sanallisesti päävaikutustyyppien osalta. Pääosa tuulivoimaloiden vaikutuksista kohdistuu hankealueelle tai sen välittömään lähiympäristöön. Osa vaikutuksista voi ulottua kuvattuja vyöhykkeitä laajemmalle alueelle, kuten arviointiselostuksesta annetuissa mielipiteissäkin on tuotu esiin. Arvioinnissa tulee ottaa huomioon myös mahdolliset hankealueen ulkopuolelle sijoittuvat rakenteet ja muutokset, kuten tieyhteyksien ja liittymien parantaminen alueelle, ja arvioida niistä muodostuvat suorat ja epäsuorat vaikutukset.

Sähkönsiirron osalta vaikutusaluetta ei ole kuvattu karttapohjalla. Arviointiselostuksessa tulee täsmällisesti esittää, miltä alueelta voimajohtojen vaikutuksia on tarkasteltu ja vaikutusaluetta tulee havainnollistaa kartoilla. Arviointiohjelmassa esitetty tarkasteltava

sähkönsiirron vaikutusalueen laajuus ei ole lähtökohtaisesti kaikilta osin riittävä. Vaikutusalueen laajuuden tarkastelussa tulee ottaa huomioon myös sähkönsiirtoyhteyden rakentamisen ja käytöstä poistamisen aikaisten toimenpiteiden edellyttämät pinta-alavaatimukset, sekä mahdolliset sähkönsiirtoyhteyden ympäristöön aiheuttamat, tyypillisesti maankäytölliset rajoitukset.

Yhteysviranomaisen muistuttaa, että kokonaisuudessaan vaikutusalueen tarkastelua on tarpeen täsmentää arviointityön edetessä ja ottaa työssä huomioon tässä lausunnossa myöhemmin esitetyt huomiot arvioinnin kohdentamistarpeista. Todennäköinen tuulivoima-alueen ja sähkönsiirtoyhteyksien vaikutusalue tulee selostusvaiheessa määritellä niin laajaksi, ettei tarkasteltavan alueen ulkopuolella voida olettaa ilmenevän merkittäviä ympäristövaikutuksia. Yhteysviranomaisen näkee tarpeellisenä, että vaikutusalueen laajuutta ja etäisyysvyöhykkeitä havainnollistetaan myös kartoin. Myös teemakohtaisissa kartoissa tulee huolehtia siitä, että ne kattavat vähintään tarkasteltavan vaikutusalueen. Muun muassa maisemaan ja kulttuuriympäristöön liittyvissä teemakartoissa tämä tarkoittaa huomattavan laajaa aluetta.

Vaikutusten arvioinnin periaatteet

Vaikutusten arvioinnin periaatteet ja arviointityön kulku on kuvattu arviointiohjelmassa selkeästi ja johdonmukaisesti. Yhteysviranomaisen pitää IMPERIA-hankkeen arviointityökaluja hyvänä lähtökohtana vaikutusten merkittävyyden arvioimiseen. Yhteysviranomaisen muistuttaa, että arviointityön kulku, sekä vaikutuskohteen herkkyyden ja vaikutuksen suuruuden määrittely tulee esittää ja perustella arviointiselostuksessa mahdollisimman läpinäkyvästi ja niin että lukijan on sitä mahdollista seurata.

Mikäli jonkin vaikutustyyppin osalta on tarpeen esittää lieventämistoimia, tulee merkittävyys arvioida ilman toimia ja niiden kanssa.

Yhteysviranomaisen muistuttaa, että esitettyjen lieventämistoimien tulee olla konkreettisia, niin että niihin on mahdollista sitoutua haitallisten vaikutusten lieventämiseksi hankkeen jatkosuunnittelussa, lupamenettelyjen ja toteuttamisvaiheen aikana.

Arviointiohjelman mukaan arvioinnissa keskitytään merkittävimpiin vaikutuksiin, joita tuulivoimahankkeissa ovat yleensä luontovaikutukset, maisemavaikutukset, sosiaaliset vaikutukset ja yhteiskunnalliset vaikutukset. Yhteysviranomaisen näkemyksen mukaan arvioinnin painopisteet vaikuttavat oikeasuuntaisilta. Muita mahdollisesti merkittäviksi koettuja tai muuten olennaisia vaikutuksia tulee tunnistaa YVA-menettelyn aikana selvitysten, lausuntojen, mielipiteiden ja sidosryhmätyöskentelyn kautta.

Vaikutukset maa- ja kallioperään

Maa- ja kallioperän osalta nykytila, lähtötiedot ja arviointimenetelmät on ohjelmassa esitetty pääosin riittävällä tarkkuudella. Hankkeessa tullaan tekemään mittavia maarakennustöitä. Arviointiohjelmassa esitetyn lisäksi selostuksessa tulee arvioida tuulivoimaloiden kenttäalueiden, huoltoteiden ja muiden muutosalueiden, sekä sähkönsiirron rakentamiseen tarvittavat maa-alueet, maa-ainesmäärät ja mistä ne on tarkoitus ottaa, sekä rakentamisessa mahdollisesti syntyvien ylijäämämaiden määrät ja käyttö.

Vaikutukset pohjaveteen

Pohjavesien osalta nykytila, lähtötiedot ja arviointimenetelmät on ohjelmassa esitetty pääosin riittävällä tarkkuudella.

Pohjavesialueiden osalta ohjelmassa on esitetty osittain vanhentunutta tietoa. Hämeen ELY-keskus on 9.10.2023 yhdistänyt Ahveniston ja Parolan pohjavesialueet yhdistetty yhdeksi pohjavesialueeksi (Ahvenisto-Parola, 0410905, luokka 1). Ohjelmasta puuttuu myös tieto Ahvenisto-Parolan pohjavesialueelle alle kilometrin etäisyydellä sähkönsiirtoreitin vaihtoehtoista SVE3 ja SVE4 sijaitsevasta Hämeenlinnan Seudun Vesi Oy:n Hakion vedenottamosta. Pohjavesialueiden ja vedenottamoiden tiedot tulee tarkistaa ennen vaikutusten arviointia. Arvioinnissa tulee ottaa huomioon Hämeenlinnan ja Hattulan pohjavesialueiden suojelusuunnitelma (Hämeenlinnan kaupunki, Ramboll Finland Oy, 2.5.2016) ja siinä esitetyt pohjavesialueita koskevat rajoitukset ja suositukset.

Ohjelmassa ei ole esitetty hankealueella tai sen lähistöllä mahdollisesti sijaitsevia yksityisiä talousvesikaivoja. Huoli hankkeen vaikutuksista kaivoveden laatuun on nostettu esiin myös arviointiohjelmasta annetuissa mielipiteissä. Yhteysviranomaisen katsoo, että arvioinnissa tulee ottaa huomioon mahdolliset vaikutukset talousvesikaivoihin. Talousvesikaivojen sijainnit tulee selvittää vähintään 200 metrin säteellä alueista, joilla tehdään maa- tai kallioperän muokkausta.

Vaikutukset pintavesiin ja kalastoon

Pintavesien osalta nykytilan kuvaus on melko suppea ja osin puutteellinen. Hankealueen sijoittuminen vedenjakaja-alueelle ja lähimpiin vesistöihin nähden on kuvattu oikein. Takajärvestä Alajärveen laskeva Alajoki on jäänyt mainitsematta samalla, kun Renkajärvestä laskeva Renkajoki on tuotu esille. Myös vesistöjen ekologisen tilan kuvauksessa on joitakin puutteita: Renkajärven ekologinen tila on erinomainen, Renkajoki on hyvässä tilassa. Alajoki kuuluu vesimuodostumaan Alajoki-Jokilanjoki, jonka ekologinen tila on tyydyttävä.

Yhteysviranomaisen huomauttaa, että pintavesivaikutusten kuvailussa on jatkossa syytä käyttää tarkempia karttapohjia, joissa on kuvattu myös ojitetut alueet ja ojat, jotka ovat olennainen osa pintavesivaikutusten arviointia.

Huoli rakentamisen aiheuttamista pintavesivaikutuksista on nostettu esiin useassa mielipiteessä. Arviointiohjelmassa hankkeen todennäköiset vaikutukset pintavesiin on tunnistettu. Selostusvaiheessa tulee rakentamisen aikaisten vaikutusten arvioinnin ohella ottaa huomioon ilmastonmuutoksen vaikutus hulevesien muodostumiseen ja kiintoainekuormitukseen. Lisäksi tulee arvioida tuulivoimarakenteiden, teiden ja sähkönsiirtoreittien rakentamisen vaatimia mahdollisia kuivatustarpeita ja niiden mahdollisia vaikutuksia alueen hydrologiaan. Yhteysviranomaisen katsoo, että arviointiselostuksessa tulee kuvata mahdolliset kuormitusreitit ja esittää keinot, joilla hankealueelta rakennusvaiheessa vesien mukana pintavesiin päätyvä kiintoainekuormitus pidetään mahdollisimman vähäisenä.

Kalaston nykytilaa, kalastovaikutuksia ja niiden arviointia ohjelmassa ei ole erikseen kuvattu. Kalaston ja muun vesieläimistön osalta selostusvaiheessa tulee ottaa huomioon Pohjois-Savon ELY-keskuksen lausunto koskien taimenta sekä Alajärven ja Takajärven suojeluyhdistyksen jättämä mielipide koskien mm. vuollejokisimpukkaa. Arviointiselostuksessa tulee kuvata, miten hanke vaikuttaa vesistöjen kalastoon ja muuhun vesieläimistöön.

Vaikutukset ilmastoon

Arviointiohjelmassa todetaan, että vaikutuksia ilmastoon arvioidaan asiantuntija-arviona perustuen tuulivoima-alueen ja sähkönsiirtoreittien rakentamisen ja toiminnan aikaiseen energiankäyttöön sekä rakentamisvaiheen puuston poiston vaikutuksia alueen hiilitaseeseen. Yhteysviranomaisen haluaa tarkentaa, että hankkeen toteutukseen liittyvissä hiilitaselaskelmissa on tarkasteltava erikseen sekä hiilinielujen että -varastojen muutoksia. Lisäksi on olennaista, että eri sähkönsiirtovaihtoehdoille tuotetaan erilliset hiilitaselaskelmat.

Hiilinieluihin ja -varastoihin liittyvissä laskelmissa on otettava huomioon kattavasti sähkönsiirtorakenteiden, teiden parantamisen, uusien teiden sekä erilaisten työskentely- ja varastointialueiden raivausten vaikutukset puustoon ja maaperään sekä hankeaikana että sen jälkeen. Näitä muutoksia on arvioitava paikkatietopohjaisesti käytettävissä olevia maankäyttöluokka- ja metsävaratietoja hyödyntäen. Rakentamisvaihetta koskevan hiilitaseen ohella laskelmissa on tärkeää kyetä arvioimaan myös hankkeen pitkäaikaisempia vaikutuksia alueen tulevaan hiilensidontapotentiaaliin.

Yhteysviranomaisen katsoo, että hankkeen elinkaaren aiheuttamia kasvihuonekaasupäästöjä on tarpeen arvioida nykyistä tarkemmin kuten arviointiselostuksesta annetuissa mielipiteissäkin on nostettu esiin. Arvioinnissa on huomioitava kattavasti suunniteltujen voimaloiden ja sähkönsiirron rakenteiden valmistamisen ja kuljetuksen, kunnossapidon ja korjauksen sekä ko. rakenteiden purkamisen ja osien kierrätyksen aiheuttamat päästöt. Lisäksi arvioinnissa tulee tarpeen mukaan huomioida myös hankealueen teiden parantamiseen, uusien teiden rakentamiseen sekä työskentely- ja varastointialueiden rakentamiseen liittyvät ilmastovaikutukset.

Yhteysviranomaisen pitää myöntöisenä, että arviointiohjelmassa on tuotu esille hankkeen ilmastovaikutusten kytkeytymistä paikallisiin, alueellisiin, kansainvälisiin ja kansallisiin strategioihin tavoitteisiin. Toiminnanaikaisten ilmastovaikutusten arvioinnissa tulee käyttää nykyisen sähköntuotannon päästökertoimen sijaan tuulivoimapuiston tuotannon ajankohdalle ennustettavaa päästökerrointa. Yhteysviranomaisen näkee, että osana ilmastovaikutusten merkittävyyden arviointia on perusteltua verrata tuotettavaa uusiutuvaa energiaa tai säästettyjä ilmanpäästöjä myös kunnan ja maakunnan päästöjen nykytilaan ja tavoiteltuun kehitykseen.

Ilmastomuutoksen hillintään liittyvien näkökulmien ohella hankkeen toteutuksessa on otettava huomioon myös ilmastomuutokseen sopeutuminen. Yhteysviranomaisen katsoo, että hankkeen arviointiselostuksessa on tärkeää tunnistaa ilmastomuutoksesta hankkeelle mahdollisesti aiheutuvia riskejä sekä tuoda esille keinoja niiden vähentämiseksi.

Vaikutukset luontoon ja luonnonsuojeluun

Kasvillisuus, luontotyypit ja eläimistö

Ohjelmassa esitetyt luontoselvitykset painottuvat pääosin ennalta arvioituihin huomionarvoisten luontotyyppien ja lajien esiintymiseen. Yhteysviranomaisen huomauttaa, että voimalasijoittelun ja sähkönsiirtoreittien ollessa alustavia ja tiestösuunnitelman puuttuessa luontokartoitusten merkitys alueen jatkosuunnittelussa korostuu. Arviointiselostuksessa tulee luonnonarvoiltaan huomionarvoisten kohteiden lisäksi olla ajantasainen kuvaus muuttuvan maankäytön alueiden luonnonolosuhteista riittävän laajalta alueelta ottaen huomioon rakentamisen vaikutusalue. Useiden erillisselvitysten tulosten ja saatavilla olevien aineistojen perusteella alueesta tulee antaa selostuksessa kokonaiskuva, ja luontokohteita tulee arvioida laajempina ekologisina kokonaisuuksina.

Sähkönsiirtoreittien osalta tarkasteltava vaikutusalue on liian suppea. Kasvillisuuteen, luontotyypeihin ja eläimistöön kohdistuvien vaikutusten

selvitysalueen tulee käsittää uuden johtoaukean rakentamiseen ja purkamisen tarvittava työskentelyalue ja reunavaikutuksen alue, joka on uuden maastokäytävän tapauksessa tyypillisesti 50–100 metriä linjan molemmin puolin. Arvioinnissa ja vaikutusalueen rajauksessa tulee myös huomioida hankealueen ulkopuolelle sijoittuvat muut rakenteet ja muutokset, kuten rakennettavat ja parannettavat tieyhteydet, ja arvioida niistä muodostuvat suorat ja epäsuorat vaikutukset. Luontoselvitysten tulee kattaa tarvittavin osin sähkönsiirtolinjojen ja hankealueen ulkopuolelle rakennettavan tiestön vaikutusalue.

Arviointiohjelmassa ei ole kuvattu rakentamisen aikaisia vaikutuksia eläimistöön. Arviointityön aikana tulee tunnistaa ja arvioida rakentamisen aikaisten häiriövaikutusten merkittävyys alueen lajistolle ottaen huomioon lajityypillinen herkkyys kyseisille häiriövaikutuksille.

Hankkeen mahdollisesti vaatimien lupien osalta tulee tunnistaa ja arvioida luonnonsuojelulain (9/2023) mukaisten poikkeuslupien tarve YVA-prosessin aikana luontoselvitysten tulosten perusteella.

Yhteysviranomaisen näkemyksen mukaan ohjelmassa esitetyissä luontoselvityksissä on merkittävien luonnonarvojen tunnistamisen kannalta puutteita, joita tulee täydentää elinympäristöpotentiaalin tarkastelulla ja tarkemmilla lajikohtaisilla erilliselvityksillä. Hämeenlinnan ja Hattulan länsipuolella on tehty lajihavaintoja luontodirektiivin liitteen IV (a) lajista kirjopapurikosta (EN), ja osallispalautteen perusteella lajia on havaittu aiemmin hankealueen välittömässä läheisyydessä. Yhteysviranomainen näkee tarpeelliseksi selvittää lajin esiintymisen potentiaalisissa elinympäristöissä ja arvioida hankkeen vaikutukset perhosten elinympäristöihin ja lajin esiintymiseen.

Hankealueen ja sähkönsiirtoreittien läheisyydestä on tehty havaintoja luontodirektiivin liitteen IV (b) kasvilajista hämeenkylmänkukasta (EN). Hankealueen kasvillisuuskartoitus on suoritettu lajin kukinnan jälkeen, jolloin lajin havainnointi on huomattavasti epävarmempaa kuin kukinta-aikana. Yhteysviranomainen näkee tarpeelliseksi selvittää lajin esiintymisen potentiaalisissa esiintymisympäristöissä kukinta-aikana, ja arvioida hankkeen vaikutukset lajin esiintymiseen.

Luontodirektiivin liitteen IV (a) lajin liito-oravan kartoitukseen käytetty yksi maastopäivä hankealueella vaikuttaa hankealueen kokoon ja muuttuvan maankäytön määrään nähden vähäiseltä. Liito-oravaselvityksen osalta tulee todeta mahdolliset epävarmuustekijät ja arvioida maastotöihin käytetyn ajan riittävyys. Selvityksen mahdollinen täydennystarve tulee arvioida ja tuoda ilmi arviointiselostuksessa.

Suurpetoihin kohdistuvassa vaikutusten arvioinnissa tulee selostusvaiheessa tarkastella ohjelmavaiheessa tarkastelujen suurpetohavaintojen lisäksi ajantasaisia suurpetohavaintoja, ja arvioida

onko maankäytön muutoksella merkitystä suurpetojen elin- tai vaellusalueisiin. Erityisesti on huomioitava Toijalan susireviiri, ja arvioitava onko hankkeen maankäytön muutoksella vaikutusta reviirin todennäköisten ydinalueiden painottumiseen ja sitä kautta lisääntymis- ja levähdysympäristöihin.

Natura-alueet, luonnonsuojelualueet ja muut luonnonympäristön arvokohteet

Hankkeen sähkönsiirtoreitti SVE1 sijoittuu lähimmillään noin 800 metrin etäisyydelle Natura 2000-alueesta Hattelmalanjärvi (SPA, FI0310007), joka on sisällytetty Natura-verkostoon lintudirektiivin perusteella. Arviointiselostuksessa tulee tehdä kyseistä aluetta koskien Natura-arvioinnin tarveharkinta, jonka johtopäätöksenä tulee olla arvio luonnonsuojelulain 35 §:n mukaisen Natura-arvioinnin tarpeesta. Arvioinnissa tulee huomioida erityisesti yhteisvaikutukset Natura-alueen vaikutusalueella sijaitsevien olemassa olevien sähkönsiirtolinjojen kanssa lintujen törmäysriskin osalta.

YVA-ohjelmassa Hanhisuon-Saunasuon-Alajoen Natura-arvioinnin tarveharkinnan johtopäätelmäksi on esitetty, että alueelle ei synny suojeluperusteena oleviin luontotyyppeihin tai lajiin kohdistuvia vaikutuksia, joten varsinaista luonnonsuojelulain mukaista Natura-arviointia ei katsota tarpeelliseksi. Mikäli arvioinnin edetessä on tarpeen poiketa arviointiohjelmassa esitetyistä lähtökohdista, tulee Natura-arvioinnin tarpeellisuutta arvioida uudelleen.

Sähkönsiirtoreittien alueilla on useita luonnonarvoiltaan merkittäviä alueita, joita sähkönsiirtoyhteyden rakentaminen heikentää merkittävästi. Erityisesti yhteysviranomaisen kiinnittää huomiota sähkönsiirtoreittien SVE1 ja SVE3 sijoittumiseen vanhojen metsien suojeluohjelmien ja Metsähallituksen suojeluun varatuille alueille. Arviointityössä on otettava huomioon alueiden luonnonsuojelullinen merkitys, sekä Metsähallituksen lausunnossaan esiintuomat tiedot alueen huomionarvoisesta lajistosta. Reittisuunnittelun lähtökohtana tulee olla, ettei sähkönsiirtoyhteys sijoitu kyseisille alueille. Kyseisten sähkönsiirtoyhteysvaihtoehtojen osalta tulee tarkastella yhteyksien uudelleen linjaamista huomioiden sähkönsiirtoyhteyden rakentamisen vaikutusalue.

Sähkönsiirtovaihtoehdot sijoittuvat Hämeenlinnan kantakaupungin osayleiskaavassa osoitettujen luo-alueiden (luonnon monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeä alue) välittömään läheisyyteen. Arviointiselostuksessa tulee esittää kohteiden kuvaukset ja arvioida vaikutukset niihin.

Linnusto

Hankkeen potentiaaliset keskeisimmät linnustovaikutukset on tunnistettu ja ennakoitu ohjelmassa pääsääntöisesti hyvin, ja niiden selvittämiseen on varauduttu enimmäkseen riittävästi. Suurin törmäysriski voimaloihin tai sähkösiirtolinjoihin seuraa lintujen päivittäisestä, toistuvasta liikehännästä. Tämä tarkoittaa paikallista pesimälajistoa ja niitä lajeja, jotka liikkuvat säännöllisesti hankealueen yli esimerkiksi saalistaessaan (petolinnut) tai siirtyessään ravinnonhakupaikoilleen. Merkittävin yksittäinen puute linnuston vaikutusten arvioinnissa ohjelmassa on kaakkurin mahdollisten toistuvien pesimäaikaisten liikkeiden tunnistaminen hankealueella. Kaakkurit tyypillisesti pesivät kalattomilla lammilla ja hakevat ruokansa päivittäin kilometrien tai kymmenien kilometrien päästä. Hankealueesta muutaman kilometrin säteellä sijaitsee tiedossa olevia kaakkurien pesimälampia ja läheisillä isommilla järvillä tiedetään käyvän kaakkureita pesimäaikaan ravinnonhaussa. Arviointiselostusvaiheessa tulee selvittää hankealueen ja sähkönsiirron SVE1 ja SVE3 alueiden merkitys ja edelleen arvioida tuulivoimahankkeen ja voimajohdon rakentamisen merkitys kaakkurin ruokailulentojen kannalta. Paras tapa selvittää on keski- tai loppukesän varhaisaamuna tarkkaillen hankealueen ilmatilaa lentävien/ääntelevien kaakkureiden varalta.

Isojen lintujen muuttoreittien selvittämisessä on syytä muistaa, erityisesti syksyllä, että lähes koko ohimuuttava populaatio saattaa muuttaa parin päämuuttopäivän aikana. Nollapäivä seurannassa ei siis useinkaan tarkoita, etteikö hankealue voisi olla keskeisellä muuttoreitillä, vaan nollapäivä on usein osoitus vain siitä, ettei sinä päivänä ollut muuttoliikettä. Tärkeintä olisi todentaa reitti silloin, kun muuttoa todistettavasti tapahtuu. Mikäli seurantapäivät päätetään etukäteen, olisi syytä selostuksessa pohtia jälkikäteen, miten valitut päivät osuivat lintujen muuttoon, kun muuttopäivät ovat jälkikäteen helposti selvitettävissä.

Kuten Luonnonvarakeskus on lausunnossaan huomauttanut, metsäkanalinnuilla on voimakkaat vuosien väliset vaihtelut kannansuuruudessa. Tehdyn metsäkanaselvityksen pohjautuessa yhden kevään aikana tehtyihin laskentoihin, arviointiselostuksessa on syytä tuoda esille selvitykseen liittyviä epävarmuuksia ja niiden vaikutusta selvityksen johtopäätöksiin.

Ohjelmassa kerrotaan käytettävän paikkatietoaineistoa tarkempien linnustoselvitysten kohdentamiseen. Arviointiselostuksessa olisi hyvä perustella, jos joitain alueita jätettiin tarkemmin selvittämättä, että miksi ne jätettiin selvittämättä.

Vaikutukset yhdyskuntarakenteeseen ja asumiseen sekä kaavoitukseen ja maankäyttöön

Alueen yhdyskuntarakenne ja asutus on kuvattu oikeansuuntaisesti. Arviointiohjelman mukaan selostuksessa arvioidaan vaikutuksia

maankäyttöön ja yhdyskuntarakenteeseen tarkastelemalla voimassa ja vireillä olevia maankäytön suunnitelmia, kuten kaavoja ja paikkatietoaineistoja. Arviointiselostuksessa on esitettävä kaavakarttaotteita havainnollisuuden parantamiseksi. Arviointityön edetessä selostukseen tulee päivittää ajantasainen tieto myös vireillä olevista Kanta-Hämeen vaihemaakuntakaavasta ja Hämeenlinnan yleiskaavasta.

Arviointiohjelman asumisen alueita koskevaa kuvausta on tarpeen täydentää arviointiselostukseen myös asutuksen intensiteetin ja toisaalta asutun alueen väliin jäävän metsäisen alueen rakenteen kokonaiskuvauksella. Vaikutusten arvioinnissa on tarpeen huomioida alue- ja yhdyskuntarakenteen pirstoutuminen.

Tuulivoima-alueen ja sähkönsiirtoreittien vaikutusalueen maankäytön nykytilan kuvaukseen tulee täydentää yhdyskuntarakenteen ja asutuksen lisäksi myös vaikutusalueella olevat toiminnot ja toimijat sekä mahdolliset häiriintyvät kohteet.

Hankealueella ja sen ympäristössä sijaitsevien ranta-asemakaavojen tilanne ja toteutuneet ja toteutumattomat rakennuspaikat tulee selvittää ja ottaa huomioon osana hankkeen vaikutusarviointeja (melu, välke, maisema, elinolot ja viihtyvyys). Myös sähkönsiirtoreittien sähkö- ja magneettikenttien vaikutusta asutukseen tulee arvioida vertaamalla niiden voimakkuutta asetettuihin raja-arvioihin. Ilmakaapelin osalta tulee arvioida myös mahdolliset yhteisvaikutukset olemassa olevien voimajohtojen kanssa.

Osana arviointia tulee ottaa kantaa, vaikuttaako tuulivoimahanke eri kaavatasoilla osoitettujen maankäyttöratkaisujen toteutumiseen ja onko hankkeen toteuttamiseksi tarpeen tehdä kaavamuutoksia.

Tuulivoimaloiden ja muiden rakenteiden, sekä voimajohdon rajoitukset maankäytölle tulee kuvata ja havainnollistaa kartoilla. Osana vaikutusten arviointia on otettava kantaa siihen, millaisia keinoja käyttämällä estetään tai vähennetään tuulivoimahankkeesta aiheutuvia kielteisiä vaikutuksia eri kaavatasoilla osoitettujen maankäyttöratkaisujen toteutumiseen. Lähtökohtana tulee olla vaikutusalueella voimassa olevien kaavojen tavoitteiden toteuttamisen turvaaminen. Puolustusvoimien toiminta- ja kehittämismahdollisuudet tulee turvata.

Hankkeen vaikutuksia Hattulan kunnan elinvoimaisuuteen on myös syytä arvioida, kuten Hattulan kunnan elinvoimatoimiala on lausunnossaan edellyttänyt.

Aineellista omaisuutta ei ole tunnistettu arviointiohjelmassa lainkaan. Yhteysviranomaisen katsoo, että hankkeen vaikutusten arvioinnissa tulee

arvioida hankkeen vaikutusta kiinteän ja irtaimen omaisuuden käyttöön ja käytettävyyteen.

Vaikutukset maisemaan, kulttuuriympäristöön ja kulttuuriperintöön

Hankkeen vaikutusalueella 0–14 km on huomattava määrä maisema ja kulttuuriympäristön arvoja, mikä on tuotu esiin myös arviointiohjelmasta annetuissa mielipiteissä. Nämä arvot tulee tuoda tarkemmin esille arviointiselostuksessa. Käsitteitä maisema, maisema-alue, kulttuurimaisema ja kulttuuriympäristö tulee käyttää vakiintuneella tavalla ja johdonmukaisesti. Arviointiselostukseen tulee täydentää Hämeen Härkätien status valtakunnallisesti merkittävänä rakennettuna ympäristönä. Ohjelmassa ei ole käsitelty lainkaan mahdollisesti paikallisesti arvokkaiksi tunnistettavia kulttuuriympäristöjä, mikä täytyy korjata arviointiselostukseen.

Vaikutusten arvioinnin tietolähteinä mainitaan näkymäanalyysi ja kuvasovitteet. Ne antavat mahdollisuuden arvioida lähinnä visuaalista maisemakuvaa. Aineistona tulee olla myös kulttuuriympäristöanalyysi ja siihen liittyvä arvottaminen. Analyysin ja erityisesti arvottamisen kriteerit tulee kuvata arviointiselostuksessa.

Kuvasovitteiden laadinnassa ja kulttuuriympäristövaikutusten arvioinnissa tulee ottaa huomioon Kanta-Hämeen alueellisen vastuumuseon ja Pirkanmaan maakuntamuseon lausunnot. Kuvasovitteiden tulee havainnollistaa muutosta myös hankealueen ja sähkönsiirtoreittien läheisten asukkaiden maisemassa. Havainnekuvien ottopaikat ja -suunnat tulee merkitä kartalle, samoin kuvien ottoetäisyys suhteessa hankealueeseen. Havainnekuvat tulee ottaa ihmissilmää vastaavalla kameran polttovälillä ja tiedot tulee esittää arviointiselostuksessa. Mahdolliset harukset tulee esittää ja arvioida vaikutukset. Mikäli sähkönsiirtoyhteyksien osalta tarkastellaan erilaisia pylvästyytyyppejä, tulee havainnekuvat laatia erilaisin pylvästyytyypin.

Yhteysviranomaisen nostaa esille, että Ympäristöministeriö valmistelee päivitystä oppaaseen Maisemavaikutusten arviointi tuulivoimarakentamisessa. Oppaan päivitys tulee ottaa huomioon vaikutusten arvioinnissa päivitysaineiston saatavuuden niin mahdollistaessa.

Hankkeen vaikutusta arvokkaisiin kulttuuriympäristökohteisiin tulee tarkastella erityisesti Hämeen Härkätien ja hankealueen välittömässä läheisyydessä olevien maakunnallisesti arvokkaiden kulttuuriympäristöalueiden osalta huomioiden alue laajempänä kulttuuriympäristökokonaisuutena, johon kuuluvat fyysisen ympäristön lisäksi, kulttuuriperintö (aluetta koskevat arvostukset ja merkitykset) ja alueen käyttötavat eri aikoina. Visuaalisten vaikutusten lisäksi myös

maisemaa koskevia vaikutuksia tulee arvioida sosiokulttuurisesta näkökulmasta. Hämeen Härkätiehen kohdistuvat rakentamisen aikaiset vaikutukset tulee kuvata arviointiselostuksessa.

Kuten Kanta-Hämeen alueellinen vastuumuseo on todennut, hankkeen arkeologista inventointia tulee täydentää sähkönsiirtolinjausten osalta, ja inventoinnissa tulee ottaa huomioon museon lausunto.

Vaikutusten merkittävyyden arviointi perustuu ARVI-työkaluun, jossa painotus on valtakunnallisesti merkittävissä kohteissa ja lainsäädännössä. Työkalun osana olevassa kohteen herkkyyden arvioinnissa korostuvat valtakunnalliset arvot. Keskeisimmät arvokkaat ominaispiirteet tulee tuoda arvioitavaksi huolimatta siitä, ovatko ne valtakunnallisia, maakunnallisia vai paikallisia. Lisäksi tulee kiinnittää arviointivaiheessa kriteerinä käytettävään ”yhteiskunnallinen merkitys” -käsitteeseen ja avata sen sisältö tarkemmin.

Vaikutukset virkistyskäyttöön

Saadun osallispalautteen perusteella hankealueella on tärkeä merkitys paikallisten asukkaiden ulkoilun ja virkistys- sekä metsästyskäytön näkökulmasta. Arviointiselostuksessa tulee selvittää, miten hankealueella ja lähivaikutusalueella tapahtuva virkistystoiminta on mahdollista jatkossa yhteensovittaa.

Elinympäristön pirstoutumisen merkitys on tärkeää huomioida myös virkistyskäytön näkökulmasta. Vaikutusten arvioinnissa tulee näiltä osin käyttää aineistoa, jota sosiaalisten vaikutusten arvioinnissa tuotetaan.

Ihmisiin kohdistuvat kokonaisvaikutukset

Sosiaalisia vaikutuksia on esitetty arvioitavaksi toteuttamalla asukaskysely, joka toteutetaan nettikyselynä ja kirjeitse lähialueen asukkaille (5 km hankealueesta sijaitsevat kiinteistöt). Yhteysviranomainen pitää kyselyn laatimista tärkeänä osana arvioinnin tueksi ja asukasosallistumisen lisäämiseksi. Asukaskyselystä tiedottamista, kyselyn kestoa tai tarkkaa sisältöä ei ole esitetty arviointiohjelmassa. Yhteysviranomainen katsoo, että mahdollisuudesta osallistua kyselyyn tulee tiedottaa monipuolisesti ja kattavasti, jotta kysely saavuttaa myös hankealueesta yli 5 km päässä sijaitsevat kiinteistöt, joille internetpohjainen kysely on kohdennettu. Asukaskyselyn toteutustavan, ajankohdan ja keston tulee olla sellaisia, että vastausprosentti saadaan mahdollisimman korkeaksi.

Yhteysviranomainen pitää tärkeänä, että asukaskyselyn tulosten lisäksi ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnissa otetaan huomioon arviointiohjelmasta annetut mielipiteet ja lausunnot sekä yleisötilaisuudessa käyty keskustelut.

Vaikutukset liikenteeseen ja ilmailuturvallisuuteen

Arviointiselostuksessa tulee esittää Uudenmaan ELY-keskuksen Liikenne - vastuualueen lausunnossa esitetyn mukaisesti, millaiset liikenteelliset vaikutukset hankkeella on lähialueiden tieverkkoon sekä asutusalueisiin. Arvioinnissa tulee huomioida erityisesti raskaan liikenteen määrien muutokset ja kuljetusreitit rakentamisen aikana sekä hankkeen vaikutukset alueen asukkaiden liikkumiseen ja kulkuyhteyksiin. Lisäksi tulee kuvata ne toimet, joilla liikenteestä aiheutuvia haitallisia vaikutuksia pyritään minimoimaan.

Erityisesti erikoiskuljetusten reitit maantieverkolla tulee olla selvitettyinä ja huomioituna, sekä käytettävien liittymien toimivuus tulee olla turvallinen myös raskaan liikenteen lisääntyessä. Lisäksi tulee arvioida, kuinka nykyisen tieverkon kunto, kantavuus ja kunnossapito vastaavat lisääntyvän raskaan liikenteen tarpeita.

Arvioinnissa tulee ottaa huomioon, että tuulivoimaloiden rakennusaikaiset kuljetukset koettelevat sekä maanteiden että muun tieverkon rakenteiden kantavuutta. Tämä tulee ottaa huomioon kuljetusyhteyksiä suunniteltaessa.

Tuulivoimaloiden ja sähkönsiirtoyhteyden sijoittelussa sekä tarvittavassa tiestön parantamisessa on tarpeen ottaa huomioon myös Väyläviraston lausunnossa todetut ohjeet ja määräykset.

Hankkeen aikana tulee ottaa huomioon myös julkaisu Tuulivoimarakentaminen tienpitäjän näkökulmasta (ELY-keskuksen raportteja 10/2023), josta löytyy mm. kattava listaus mahdollisesti tarvittavista luvista.

Hankkeen lentoesteluvan tarpeen osalta on huomioitava Traficommin lausunto.

Meluvaikutukset

Yhteysviranomaisen muistuttaa, että melumallinnukset ja niiden raportointi tulee lähtökohtaisesti toteuttaa ympäristöministeriön ohjeiden mukaisesti voimalatyypeillä, jotka vastaavat teholtaan ja muilta ominaisuuksiltaan vaihtoehdossa esitettyjä tuulivoimaloiden enimmäiskokoja.

Mikäli melumallinnuksia ei voida laatia toteuttamisvaihtoehdossa esitetyllä maksimivoimalatyypeillä, tulee mallinnoissa noudattaa varovaisuusperiaatetta. Arviointiselostuksessa tulee esittää selkeästi mallinnoissa ja voimalatyypissä olevat eroavuudet sekä arviot eroavuuksien vaikutuksista lähtömelutasoon ja melun leviämiseen.

Mahdolliset mallinnuksen epävarmuustekijät tulee esittää myös matalataajuisen melun leviämisen osalta. Arvioitaessa sisätiloihin

kantautuvaa melua tulee huomioida Sosiaali- ja terveysministeriön asetus asunnon ja muun oleskelutilan terveydellisistä olosuhteista sekä ulkopuolisten asiantuntijoiden pätevyysvaatimuksista (545/2015). Matalataajuisen melun laskennassa tulee tarkastella melutasoja vähintään useamman lähimpänä sijaitsevan rakennuksen osalta. Tarkastelussa tulee ottaa huomioon alueellisen terveydensuojeluviranomaisen ja Etelä-Suomen aluehallintoviranomaisen lausunnot loma-asuntojen ääneneristävyydestä ja sisämelun toimenpiderajojen täyttymisestä.

Mikäli tehtyjen mallinnusten ja arviointien perusteella melun ohjearvot ylittyvät, selostuksessa tulee esittää melualueelle jäävien asuin- ja lomarakennusten sekä mahdollisten kaavoitettujen tonttien määrä sekä esitys siitä, miten voimaloiden sijoitusta tai määrää muutetaan haitan ehkäisemiseksi.

Useissa arviointiohjelmasta annetuissa mielipiteissä tuotiin esille huoli meluvaikutuksista ja niiden häiritsevyydestä alueella.

Arviointiselostuksessa tulee arvioida hankkeen rakennusvaiheesta ja toimintavaiheesta muodostuvan melun laatua ja häiritsevyyttä ottaen huomioon arviointiohjelmasta annetut mielipiteet sekä ympäröivän alueen äänimaisema ja käyttötarkoitus. Arvioinnissa tulee myös hyödyntää vastaavista, jo toteutuneista kohteista saatavaa tietoa. Äänimaisemaan kohdistuvia muutoksia ja niiden merkittävyyttä arvioitaessa on tarpeellista selvittää alueen nykytilanne riittävällä tarkkuudella. Selvityksessä tulee ottaa huomioon arviointiohjelmasta annetuissa mielipiteissä esiin nostettu hankealueen ja sen ympäristön erityisen hiljainen luonne.

Tuulivoimaloista syntyvän infraäänien vaikutuksia ihmisten terveyteen tulee tarkastella tehtyjen tutkimuksien perusteella.

Varjostusvaikutukset

Yhteysviranomainen muistuttaa, että myös varjostusmallinnukset tulee laatia maksimivaikutusperiaatteella. Tehtävät mallinnukset tulee laatia voimalatyypillä, jonka lavan pituus ja kokonaiskorkeus vastaa tarkasteltavien toteutusvaihtoehdon enimmäismittoja.

Suomessa ei ole määritetty ohjearvoja varjostuksen määrälle, joten vaikutusten arvioinnissa tulee käyttää apuna muiden maiden suosituksia ja raja-arvoja. Mallinnukset tulee toteuttaa menetelmällä, jossa ei huomioida puuston suojaavaa vaikutusta.

Edellä mainitun varjostuskartan lisäksi varjostusvaikutusten ajoittumista ja kestoa tulee tarkastella tarkemmin hankkeen ympäristössä sijaitsevien lähimpien rakennusten kohdalla. Samalla tulee tarkastella tuulivoimaloiden näkyvyyttä ja mahdollisia näkemäesteitä, sekä varjostusvaikutuksesta muodostuvaa häiritsevyyttä osana sosiaalisten vaikutusten arviointia.

Vaikutukset viestintäyhteyksiin

Digita Oy:n ja Traficomin lausunnot on tarpeen ottaa huomioon viestintäyhteyksiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnissa. Myös annetuissa mielipiteissä on esitetty huoli hankkeen vaikutuksista viestintäverkkoihin, joita on kuvattu jo nyt paikoin huonoiksi. Digita Oy:n esiin tuomista selvitys- ja arviointitarpeista hankkeen vaikutuksista antenni-tv:n vastaanottoon on tarvetta esittää suunnitelma siitä, miten vaikutuksia tullaan selvittämään ja arvioimaan hankkeen luvitusmenettelyn aikana.

Yhteisvaikutukset

Arviointiohjelmassa on esitetty hankealueelta 40 km kilometrin säteellä suunnitteilla, rakenteilla ja toiminnassa olevia tuulivoimahankkeita. Pirkanmaan liitto on tuonut esille, että Akaan Karhunrahkan tuulivoimaluetta ei tulla osoittamaan valmisteilla olevassa vaihemaakuntakaavassa.

Noin neljän kilometrin etäisyydelle hankealueesta on suunnitteilla Otsavuoren Tuuli Oy:n Hämeenlinnan Rengon Isosaaren tuulivoimahanke. Alueelle on suunnitteilla viisi tuulivoimalaa, jotka on tarkoitus liittää sähköverkkoon maakaapelilla Rengon alueella. Hämeen ELY-keskus on antanut 22.5.2024 Isosaaren tuulivoimahanketta koskevan päätöksen, jonka mukaan hankkeeseen ei sovelleta YVA-menettelyä.

Yhteysviranomaisen katsoo, että Niinimäen ja Isosaaren tuulivoimahankkeiden yhteisvaikutukset tulee arvioida arviointiselostusvaiheessa. Arvioinnissa tulee hyödyntää Isosaaren tuulivoimahankkeesta saatavilla olevia tietoja hankkeen suunnittelutilanne huomioon ottaen. Hankkeiden sijaitessa osin samalla vaikutusalueella, hankkeista voi muodostua ympäristövaikutuksia vahvistavia ja kumuloituvia vaikutuksia ainakin maisemaan ja kulttuuriympäristöihin, linnustoon ja luontoarvoihin, meluun ja välkkeeseen sekä liikenteen liittyen. Vaikutusten arvioinnin tulee perustua mallinnuksiin ja havainnemateriaaliin Isosaaren suunnittelutilanteen niin mahdollistaessa. Yhteysviranomaisen kannustaa tarkastelemaan mahdollisuuksia suunnitella hankkeiden sähkönsiirto yhteistyössä samoja johtokäytäviä tai rakenteita hyödyntäen.

Ympäristöriskit ja poikkeustilanteet

Yhteysviranomaisen katsoo, että tuulivoimala-alueen toimintaan liittyvänä riskinä ympäristölle tulee tunnistaa myös vaarallisten kemikaalien vuodot ja tulipalojen sammuttamisessa syntyvät sammutusjätevedet. Lisäksi tulee selvittää ja arvioida tuulivoimaloiden aiheuttamaa jäävaaraa. Erityisen tärkeää tämä on hankealueella tapahtuvan virkistystyksen, metsästyksen ja muiden alueella liikkuvien näkökulmasta. Näitä riskejä on nostettu esiin myös arviointiohjelmasta annetuissa mielipiteissä.

Hankkeen edellyttämät suunnitelmat ja luvat

Tarvittavat suunnitelmat ja luvat on esitetty melko kattavasti arviointiohjelmassa. Esitettyjä tietoja tulee täydentää arvioinnin edetessä nyt tarkasteltavan hankkeen erityispiirteet huomioon ottaen. Tieympäristöön sijoittuvien toimintojen osalta tulee ottaa huomioon Väyläviraston lausunnossa esiin tuodut suunnitelma- ja lupatarpeet. Ympäristöluvan tarpeen osalta yhteysviranomaisen muistuttaa, että lähtökohtaisesti voimat tulee suunnitella siten, että niiden toiminnasta ei aiheudu ympäristöluvan tarpeen ylittävää naapuruussuhdelaissa tarkoitettua kohtuutonta rasitusta.

YVA-menettelyn ja siihen liittyvän osallistumisen järjestäminen

Yhteysviranomaisen katsoo, että arviointiohjelmassa esitetyt osallistumisjärjestelyt ovat riittäviä ja täyttävät YVA-lain vaatimukset. YVA-menettelyn keskeisenä tavoitteena on lisätä kansalaisten tiedonsaantia ja osallistumismahdollisuuksia, joten arviointimenettelyn aikana tehtävään tiedottamiseen ja asianosaisten palautteen antomahdollisuuksiin tulee jatkossakin panostaa riittävästi.

Arviointiselostuksessa tulee tuoda esiin, missä määrin ja mitkä tahot ovat osallistuneet seurantaryhmään, mitä asioita ryhmässä on noussut esiin ja miten ne on otettu tai aiotaan ottaa arvioinnissa ja suunnittelussa huomioon.

Arviointiohjelman laatijoiden pätevyys

Ympäristövaikutusten arviointimenettelystä annetun asetuksen mukaan arviointiohjelmassa tulee esittää arviointiohjelman laatijoiden pätevyys. Arviointiohjelmassa on esitetty YVA-työryhmän henkilöt koulutuksineen ja kokemusvuosineen. Arviointiohjelman on laatinut Ecobio Oy, joka on toiminut YVA-konsulttina monissa hankkeissa. Yhteysviranomaisen katsoo, että hankkeesta vastaavalla on ollut käytössään riittävä asiantuntemus arviointiohjelman laatimiseen. Mahdolliset muutokset työryhmän kokoonpanossa tulee päivittää arviointiselostukseen.

7. ARVIOINTIOHJELMALAUSUNNON TOIMITTAMINEN JA SIITÄ TIEDOTTAMINEN

Arviointiohjelmalausunto julkaistaan ympäristöhallinnon verkkosivuilla www.ymparisto.fi/niinimaen-tuulivoima-YVA.

ELY-keskus toimittaa lausuntonsa ja kopiot arviointiohjelmasta saamistaan lausunnoista ja mielipiteistä hankkeesta vastaavalle. Lausunto toimitetaan samalla tiedoksi asianomaisille viranomaisille.

8. SUORITEMAKSU, SEN MÄÄRÄYTYMINEN JA MAKSUA KOSKEVA OIKAISUMAHDOLLISUUS

Suoritemaksu on 8 000 euroa.

Arviointiohjelmasta annettavasta yhteysviranomaisen lausunnosta perittävä maksu on määriteltävä tavanomaisen mukaisesti (11–17 henkilötyöpäivää). Maksu määräytyy ELY-keskusten maksuista annetun asetuksen perusteella.

Maksuvelvollinen, joka katsoo, että arviointiohjelmalausunnosta perittävän maksun määräämisessä on tapahtunut virhe, voi vaatia siihen oikaisua ELY-keskuksesta kuuden kuukauden kuluessa tämän lausunnon antamispäivästä.

9. SOVELLETUT SÄÄNNÖKSET

Laki ympäristövaikutusten arviointimenettelystä (252/2017) 8, 16 ja 18 §

Valtioneuvoston asetus ympäristövaikutusten arviointimenettelystä (277/2017) 3 §

Valtion maksuperustelaki (150/1992) 8 §

Valtioneuvoston asetus (1215/2023) elinkeino-, liikenne- ja ympäristö-keskusten, työ- ja elinkeinotoimistojen sekä kehittämis- ja hallinto-keskuksen maksullista suoritteista vuonna 2024 2 §.

Tämä asiakirja on hyväksytty viraston sähköisessä asianhallintajärjestelmässä. Asian on esitellyt ylitarkastaja Johanna Flood ja ratkaissut johtava asiantuntija Kirsi Lehtinen. Lausunnon valmisteluun ovat osallistuneet yksikön päällikkö Annu Tulonen, alueidenkäytön asiantuntija Hannele Kuitunen, johtava asiantuntija Mika Määttä, luonnonsuojeluasiantuntija Teppo Mehtonen, luonnonsuojeluasiantuntija Markus Keskitalo, ympäristösuunnittelija Hannu Sillanpää, pohjavesiasiantuntija Tuomo Korhonen ja ylitarkastaja Mimmi Kaskenpää.

Liite	Maksua koskeva oikaisuvaatimusosoitus
Jakelu	Hankkeesta vastaava
Tiedoksi	Lausunnon antaneet viranomaiset

MAKSUA KOSKEVA OIKAISUVAATIMUSOSOITUS

Viranomainen, jolta oikaisua vaaditaan

Jos maksuvelvollinen katsoo, että maksun määräämisessä on tapahtunut virhe, hän voi vaatia siihen valtion maksuperustelain (150/1992) 11 b §:n mukaisesti oikaisua maksun määränneeltä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselta (ELY-keskus).

Oikaisuvaatimus on tehtävä kirjallisesti ja se on toimitettava oikaisuvaatimusajan kuluessa Hämeen ELY-keskuksen kirjaamoon.

Oikaisuvaatimusaika

Oikaisuvaatimus on tehtävä **kuuden (6) kuukauden kuluessa maksun määräämisestä**. Määräaika alkaa kulua valvontasuoritetta koskevan laskun päiväyksestä.

Oikaisuvaatimuksen sisältö

Oikaisuvaatimusasiakirjassa, joka on osoitettava Hämeen ELY-keskukselle, on ilmoitettava:

- 1) oikaisuvaatimuksen tekijän nimi ja kotikunta;
- 2) päätös, johon haetaan oikaisua;
- 3) miltä osin päätökseen haetaan muutosta; sekä
- 4) vaatimuksen perusteet

Oikaisuvaatimuskirjelmä on oikaisuvaatimuksen tekijän tai hänen laillisesti valtuuttamansa allekirjoitettava. Oikaisuvaatimuskirjelmässä on lisäksi ilmoitettava ne yhteystiedot (postiosoite ja puhelinnumero), joiden perusteella ilmoitukset oikaisuvaatimuksen tekijälle voidaan toimittaa.

Oikaisuvaatimuksen liitteet

Oikaisuvaatimukseen on liitettävä:

- 1) oikaisuvaatimuksen kohteena oleva lasku alkuperäisenä tai kopiona ja ELY-keskuksen asiakirja, jolla maksu on määrätty
- 2) päätöskirjelu tai muu selvitys siitä minä päivänä päätös on annettu tiedoksi ja oikaisuvaatimusaika on alkanut
- 3) asiamiehen valtakirja
- 4) ne asiakirjat, joihin oikaisuvaatimuksen tekijä perustaa vaatimuksensa, jollei niitä jo aiemmin ole toimitettu viranomaiselle.

Oikaisuvaatimuksen toimittaminen perille

Oikaisuvaatimuksen tekijän tai hänen laillisesti valtuuttamansa asiamiehen on toimitettava oikaisuvaatimuskirjelmä viimeistään määräajan päättymispäivänä Hämeen ELY-keskuksen kirjaamoon, jonka osoite ja aukioloaika ovat:

Kirjaamon sähköpostiosoite: kirjaamo.hame@ely-keskus.fi

Hämeen ELY-keskuksen käynti- ja postiosoite:

Postiosoite:	PL 29, 15141 Lahti
Käyntiosoitteet:	Kirkkokatu 12, 15140 Lahti
	Aukioloaika: klo 8.00–16.15

Oikaisuvaatimuksen tekijä tai hänen laillisesti valtuuttamansa voi omalla vastuullaan toimittaa oikaisuvaatimusasiakirjan Hämeen ELY-keskuksen kirjaamoon myös lähetin välityksellä tai postitse. Oikaisuvaatimusasiakirjan on oltava perillä määräajan viimeisenä päivänä kirjaamon aukioloaikana.

Oikaisuvaatimukseen annettava päätös on maksuton.

Tämä asiakirja HAMELY/483/2023 on hyväksytty sähköisesti / Detta dokument HAMELY/483/2023 har godkänts elektroniskt

Esittelijä Flood Johanna 31.05.2024 13:58

Ratkaisija Lehtinen Kirsi 31.05.2024 15:08